Sayı/*Number* 10 Ağustos / *August* 2011 ISSN 1308-2922

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Kapak Bilgi : IV. Murad'ın Bağdat Seferi'ne Gidişi, ALBÜM, TSMK H. 2134, v. 1a.

Evliya Çelebi
ÖZEL SAYISI

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Sayı/*Number* 10 Ağustos /*August* 2011 ISSN 1308 - 2922

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT

Editör
Doç. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ALTINTAŞ

Baskı
Turkuaz Ofset
0258 372 21 11

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Yerleşkesi 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM
Doç. Dr. Aydın SARI
Doç. Dr. İsmet PARLAK
Doç. Dr. Nurten SARICA
Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU
Doç. Dr. Şükran TOK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN
Dr. Coşkun DAŞBACAK

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Arif BİLGİN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. H. Mustafa ERAVCI	Karaman Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MEDER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Selahattin ÖZÇELİK	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yunus BALCI	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr Behset KARACA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. M.Yaşar ERTAŞ	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Nurten SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selim KARAHASANOĞLU	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TAMİZKAN	Ege Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya
Recep DURMUŞ
Azize ŞIRALI EKMEKÇİ

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Mehmet Ali ÜNAL **1**
Evliya Çelebi'ye Göre Bir Osmanlı Veziri: Seydi Ahmed Paşa
An Ottoman Vizier According to Evliya Çelebi: Seydi Ahmed Pasha

Jean-Louis BACQUÉ-GRAMMONT **25**
Hayranlık Uyandıran Kültür Şokları: Batı Avrupa'dan ve Osmanlı'dan Birkaç Örnek
Le Choc Des Cultures Décliné à L'admiratif: Quelques Exemples Ouest-Européens et Ottomans

Mehmet Yaşar ERTAŞ **43**
Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Yollar: Kaldırımlar, Köprüler ve Kervansaraylar
The Roads in the Seyahatname of Evliya: Highways, Bridges and Caravanserais

Nurettin GEMİCİ..... **55**
Evliya Çelebi Medine'de
Evliya Çelebi in Medina

Yasemin BEYAZIT..... **67**
Evliya Çelebi'nin Sunduğu Önemli Bir Portre: Bitlis Hanı Abdal Han
An Important Portrait as Presented by Evliya Çelebi: Abdal Khan of Bitlis

Mehmet Yaşar ERTAŞ - Kağan EĞNİM..... **83**
Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Hastalıklar
Diseases in the Evliya Celebi's Travelbook

Selim PARLAZ **109**
Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Cenova ve Cenovalılar
Genoa and the Genoese in Evliya Çelebi's Travelbook

Türkan ERDOĞAN..... **117**
Alexander W. Kinglake'in Eothen Adlı Seyahatnamesinde Doğu-Batı İmgesi ve İnsan Tasvirleri
East-West Image and Human Descriptions in Alexander W. Kinglake's Eothen

Bekir BİÇER..... **127**
Seyyahların Gözüyle Türkistan'ın İstilası
The Invasion of Turkistan Through the Eyes Traweller

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 10, 2011, Sayfa 1-24

EVLİYA ÇELEBİ'YE GÖRE BİR OSMANLI VEZİRİ: SEYDİ AHMED PAŞA

Mehmet Ali ÜNAL*

Özet
Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi genel olarak Osmanlı tarihi için önemli bir kaynak olduğu gibi 17. yüzyılda yaşamış ümerânın biyografileri konusunda da vazgeçilmez bir mehazdır. Bu makalede Evliyâ Çelebi'nin verdiği bilgiler çerçevesinde 17. yüzyılın mâruf simâlarından Seydi Ahmed Paşa ele alınmaktadır. Sarayda eğitim gören Seydi Ahmed Paşa, sancakbeyiliği, beylerbeyilik ve vezirlik rütbelerine yükselmiş; savaşlara katılmış, kaleler feth etmiş devrin kahramanlarından birisidir. Fakat aynı zamanda zalim bir şahsiyet olup görev yaptığı yerlerde reâyâya yaptığı zulümlerle tanınmıştır. Veziriazamlık makamına göz dikmesi sonunu hazırlamış ve Köprülü Mehmed Paşa ile giriştiği iktidar mücadelesini kaybetmiş ve pâdişah emri ile 1661 yılında öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Seydi Ahmed Paşa, Evliyâ Çelebi, Defterdarzâde, Melek Ahmed Paşa.*

AN OTTOMAN VIZIER ACCORDING TO EVLİYA ÇELEBİ: SEYDİ AHMED PASHA

Abstract
Evliyâ Çelebi's travelbook is not only an important for Ottoman history in general but also for biographies of seventeenth century bureaucrats. This article investigates the life of a well-known figure of that century, Seydi Ahmed Pasha according to Evliyâ Çelebi. Pasha who was educated in the palace was a hero of his time served as governor, governor-general and vizier. He also participated in wars, conquered fortresses. However, he also had a cruel dimension in his personality that he oppressed the subjects of the region that he governed. He aimed the rank of grand-viziership and his struggle with Köprülü Mehmed Paşa to this end prepared his own end. Finally he was executed in 1661 with the order of the Sultan.

Key Words: *Seydi Ahmed Paşa, Evliyâ Çelebi, Defterdarzâde, Melek Ahmed Paşa.*

EVLİYA ÇELEBİ'YE GÖRE BİR OSMANLI VEZİRİ: SEYDİ AHMED PAŞA

Evliyâ Çelebi Osmanlı ümerası hakkında seyahatnâmesinde geniş bilgi verir. Ümera sınıfından olanların kökeni, formasyonları ve aile ilişkileri konusunda seyahatnâme iyi bir kaynaktır. IV. Murad'ın zamanında saraya intisap eden[1] ve padişahın musahibi olan Evliyâ Çelebi zamanının önde gelen ümerâsının çoğunu tanımaktadır. Bir ara veziriazamlık da yapan ve anne tarafından akrabası olan Melek Ahmed Paşa başta olmak üzere, Defterdarzâde Mehmed Paşa, İpşir Paşa, Murtaza Paşa, Köprülü Mehmed Paşa, Köse Ali Paşa gibi önde gelen birçok devlet adamına nedimlik etmiş ve onları yakından tanımak imkânı bulmuştur. Ümerânın vasıfları, idare tarzları ve birbirleriyle ilişkiler hakkında etraflıca bilgi sahibidir. O, Melek Ahmed Paşa ve Defterdarzâde Mehmed Paşa ile ilgili çok geniş bilgiler verir.

Evliyâ Çelebi'nin hayatı, karakteri ve yaptıkları hakkında etraflıca bilgi verdiği şahsiyetlerden birisi de Seydi Ahmed Paşa'dır. O her şeyden önce Evliyâ Çelebi'nin gözünde bir kahramandır. Bir cirit oyununda Çelebi'nin 3-4 dişini kırmışsa da ona karşı herhangi bir nefreti söz konusu değildir. Onu bir kahraman olarak anlatır. Aslında Evliyâ Çelebi'nin Seydi Ahmed Paşa hakkında verdiği bilgiler çok teferruatlıdır. Evliyâ Çelebi onu Defterdarzâde

[1] *Evliyâ Çelebi,* 2006: 115.

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, DENİZLİ.
e-posta: maunal@pau.edu.tr

Mehmed Paşa'nın Erzurum Gümrük Kâtibi ve Müezzinbaşısı[2] olarak yanında bulunduğu sırada tanımıştır.

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN KÖKENİ

Evliyâ Çelebi seyahatnâmesinde Defterdarzâde başta olmak üzere Ketenci Ömer Paşazâde Baki Paşa, Gürcü Çalık Deli Dilaver Paşa, Çerkes Ketağaç Paşa ve Seydi Ahmed Paşaların hayat hikâyelerine yer verir.

Seydi Ahmed Paşa'nın hayat hikâyesi Evliyâ Çelebi'nin anlatımına göre şöyledir: Bizzat Seydi Ahmed Paşa'nın anlattığına göre Abaza kavmi ile Çerâkese arasında Dağıstânlar içinde Abaza ve Çerkesce lisânı bilir Sadşe kavmi vardır. Şecî', yarar, bahâdır, hırsız kavm-i fetâ yiğitlerdir. Seydi Ahmed Paşa bu Sadşe kavmindendir. Nitekim lehçesinden bu kavme mensup olduğu anlaşılır. Sadşeler daha çok Abaza kavim ile karışmışlardır. Çünkü Abazalar Karadeniz sahilinde otururlar ve iskeleleri vardır. Dağlarda yaşayan Sadşe kavmi Abaza'ya muhtaçlardır.

Bir gün Abazalardan ve Melek Ahmed Paşa akrabalarından Zebhûs adlı nâmdârlar Sadşe dağlarına hırsızlığa gidip Seydi Ahmed Paşa'yı henüz ondördüne baliğ olmadan çocuk yaşta iken kaçırırlar ve bir bâzargâna satarlar. Bâzargân da onu Mısır'a götürüp bir yaşlı kadına satar. Yirmi yaşına gelince cündîlik ve silahşorluk fenninde üstâd-ı kâmil olur. Mısır'da yapılan cirit oyunlarında, ok ve tüfenk atmada ve her türlü silahı kullanmada kendini gösterir ve şöhreti Mısır'da yayılır. Mısır cündîlerinin fetâlarına *Seydî* derler[3]. Ahmed Paşa'nın Seydî adı buradan gelir. Bir süre sonra yaşlı hatundan Seydi Ahmed'i bir kâşif[4] alır. Kâşif bir gün Süveyş'ten hareketle Kızıldeniz yoluyla Cidde'ye giderken fırtınadan Seydî'nin bindiği gemi batar. Seydî bir tahta parçasına tutunarak bir gün bir gece denizde hayatta kalma mücadelesi verir ve Müveylih adlı bir kaleye düşüp orada biraz kendine gelir ve sırtında bir gömlek ve elinde bir nobut ile kendine bir yoldaş bularak Mısır'a hareket eder. Çölde ilerlerken bir gün bunlara üç Arap atlı yetişip sırtındaki gömleğini almak isterler. Seydî direnir. Arap'ın biri buna bir mızrak fırlatır. Seydî atik davranır ve mızraktan kendini kurtarır ve Arab'ın kellesine bir nobut vurur. "*Arab'ın kellesi Adana kabağı gibi hor*" olur. Öldürdüğü Arab'ın mızrağını alır, atına biner ve diğer ikisini de öldürür. İki arkadaş atlara binerek yirmi yedi gün Urban ile "*ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl ederek*" iki yiğit on bir baş küheylan kısraklar ile Mısır'a gelirler.

SEYDİ AHMED PAŞA SARAYDA

Daha sonra Sultan İbrahim Han'a Mısır cündîleri lazım olduğunda Mısır'dan gönderilen cündîler arasında Seydî Ahmed de vardır[5]. Önce harem-i hasda Seferli odasına alınır. IV. Murad tarafından kurdurulan bu odanın mensupları arasında hânende, sâzende, kemankeş, pehlivan, berber vs. gibi görev ve hünerleri ifa edenlerdi. Seferli odasının âmiri aynı zamanda Büyük Odanın da âmiri olan saray kethüdası idi[6]. Seydi Ahmed buradan "*haftân altı denilen mertebeye*"[7], oradan da has odaya terfi eder. Burada cirid oyununda kendini gösterir ve ciridinin darbından bazı cündîler kendisine hasım olurlar. Bir gün İbrahim Han, "*A Seydî! Benim musâhiblerime sakın cirid vurma*" diye emreder. Seydî "*Valaha pâdişâham! Onlar beni vururdur. Beni de onları hap vururdur. Cilîde horta yokıdır. Onlar beni baş vurursa, ben onlara diş vurur*" diye Abazaca lehçe-i mahsusiyle konuştuğundan İbrahim Han bin altun ve bir semmûr hil'at-ı fâhire ihsân eder ve *mastıcıbaşı*[8] mertebesinde bıçaklı olur.

Bir gün Çemensofa adlı "*meydân-ı ma'rekede*" cirit oynarken, padişahın musâhiplerinden bir kaçı Seydî'ye cirit oynamak teklif ederler. Cirit oyununda Seydî attığı bir cirid ile musâhibin birinin ölümüne sebep olur[9]. Diğerini de cirit darbesi ile ağır şekilde yaralar. Sultan İbrahim Han bunu duyunca *gazab-âlûd* olup "*Tiz*

[2] *Evliya Çelebi*, 2006a: 87.

[3] *Evliya Çelebi, 2001a:* 324.

[4] Kâşif, Mısır'da eski Memlûk sistemine göre vilâyetlerin idarecilerine denirdi. Osmanlı devrinde de bu sistem devam ettirilmiştir.

[5] Seydi Ahmed Paşa'yı cündî olarak saraya gönderen IV. Murad zamanında mîrahurluktan çıkıp Mısır'a Beylerbeyi olan Kayserili Ahmed Paşa'dır. *Târih-i Nâima*, IV, (Hazr. Mehmet İbşirli), Ankara 2007, 1597.

[6] Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010, 41.

[7] Doğrusu Kaftan Altı'dır. Büyük Oda ve küçük Odada eğitimlerini tamamlayan içoğlanları padişahın şahsi hizmetlerinin görüldüğü Has Oda, Kiler Odası, Hazine Odası ve Seferli Odasına terfi ederler ve kaftan giyerlerdi. bkz. "Büyük Oda", Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul 2011, 134.

[8] Ünal, 2011*:* 447.

[9] Nâima'ya göre Seydî Ahmed, bir iç ağasını hançer ile vurup katleder ve Hacı Pîrili-oğlu Pehlivan Ali ile ikisi birden def'aten ve mağzuben tard olunurlar, *Tarih-i Nâimâ*, IV, 1597.

Seydî'yi dahi bu meydanda atından yıkup katl edin" diye ferman edince padişahın huzurunda olan musâhibler "*Pâdişahım! Hâlâ Seydî at üzre, başı kaba gözleri kızarmış ve ejder-i heft-sere dönmüş, el gaddâreye urmuş ve uyluğunda on iki nîze-i Dahhak'dan nişân verir hıştları dizmiş. Şimdi bir anı kat edin deyince anı bu mahalde atından bin âdem indiremez. Çok âdem helâk edüp huzûr-ı pâdişahîde çok bednâmlık olur. Pâdişahımdan ricâ ederiz, bir damla kanın afv edüp ba'de zaman hakkından gelesiz*" diye ricâ ederler. Fakat ricaları kabul olmaz. İbrahim Han çok kızmıştır. "*Benim huzûrumda musâhiblerim öldürdü. Ben anı sağ kor muyum? Hususan tenbih etmişim kim benim musâhiblerim vurma demişim*", demektedir. Musâhiblerin bir kısmı " *Pâdişahım! Bu meydân-ı ma'reke musâhib yüsâhib yeri değildir. Âr meydânı değildir, er meydânıdır. Bunda vuran vurulan, ölen öldrülen birdir, kânûn-ı Âl-i Osman budur ve bu cirid cengden bir şu'bedir"* diye padişahı yatıştırmaya çalışırlarsa da muvaffak olamazlar ve padişah *"elbette katl edin" diye ısrar eder.* Bu arada Seydî'yi sevenler ona işaretle durumu anlatırlar. Hemen Seydî at boynuna düşüp Çemensofa'dan firar edip Hasahur kapısından dışarı çıkıp, Bâb-ı hümâyûnu geçip bir köşede saklanır. Tâbii ki, bütün İstanbul halkı Seydi Ahmed'i görür ve durumdan haberdar olurlar.

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN UÇ SANCAKBEYLİĞİ

Bir müddet sonra musâhibleri padişahı yatıştırıp çaşnigîrbaşı pâyesiyle saraydan çıkar ve Budin'de Siyavuş Paşa'ya gider. Kendisine Sametorna (Şimentorna) sancakbeyiliği verilir. Kopan sancağı nahiyelerinde ve Balaton gölü kenarında Fok, Keminvar, Ekrivar küffârı ve Zirinoğlu ve Beganoğlu küffârı ile gece gündüz ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl edip Orta Macaristan diyarına vâveylâ salıp, gece baskınları ile güzide Macar yiğitlerini ve komutanlarını (kapudanlarını) esir eder ve *kâfiristân* Hıristiyanlarına mâtem salar. Daha sonra Ustolni-Belgrad sancağına mutasarrıf olup, tâ neh-i Raba ve nehr-i Rayçe kenârlarına varınca çapgunlar salup mâl-ı ganâimler alup Tata, Papa Pirespim (Pespirim), Çobaniçe, Ni'met-i Uyvar, Senmartin, Yanık, Komran kaleleri nahiyelerinde asla bir küffâr baş çıkarmaya kâdir olamaz. Nemçe çasarı birkaç kerre "*sulha mugayir Seydî Paşa iş eder*" diye der-i devlete arz eder.

Kâfirin Pirespirim kalesi komutanıyla hasım olan Seydi Ahmed Paşa bir gece Ustolni-Belgrad'dan "*benim diger nist*" diyen yetmiş aded "*müşvârı belli çete ve söz sahibi başı telli yiğit*"lerle çıkıp doğru Pirespirim kalesi yakınına varır. Altmış beş yiğidi pusuya koyup beş yiğit ile güneş doğarken kale kapısı açılınca kale kapudanı kale kapısının iç yüzünde elinde asasıyla nice yüz kâfir karşısında el kavuşturup sabah dîvânında hükm-i hükûmet ederken Seydi Ahmed Paşa hendek üzerindeki köprüden at koparıp kapudana bir hışt[10]-ı pehlivanî ile vurur. Mızrak "*terzi iğnesi atlastan güzer eder gibi* " kale komutanının göğsünü deler. Sair kâfirler kale içine firar ederler. Beş atlı kale içinde "*meymene ve meysere*" küffârı kırarlar. Seydi Paşa kale komutanının başını keser. On yedi kelle dahi kesip, korkusuzca kaleden çıkarlarken toplar atılır. Cümle küffârn atlanıp peşlerine düşerler. Üç yüz mikdarı küffâr Seydi Ahmed Paşa'yı kovalarlar. Altmış beş yiğidin pusu kurduğu yere gelince gâziler Allah Allah sadasıyla üç yüz kâfire *kılıç korken* Seydî de geri dönüp "*koma kurdum*" diye adamlarını coşturur. Üçyüz kâfirin yüz ellisi kılıçtan geçirilir. Ellisi firar eder. Yüz aded kâfir üç kapudanlarıyla beraber esir edilir. Ertesi sabah mağlup ettiği düşmanlarının atları, silahları ve yüz esirle Ustolni-Belgrad kalesine dönerler. Siyavuş Paşa Seydi Ahmed Paşa'ya bir semmûr kürk, bir çeleng, bir murassa zeynli at, üç kese nakd para ihsan eder. Günden güne Seydi Ahmed Paşa serhadd-i Kanije, Budin ve Egre'de şöhret bulup nâmdâr olur[11].

Seydi Ahmed Paşa'nın yaptıklarının sulha mugayir olduğu Nemçe Çasarı tarafından padişaha bildirilir. Bu sırada Revan tarafında "*kızılbaş*"ın isyan ve tuğyan üzere olduğu haberi gelir. Bunun üzerine sadrazam Salih Paşa Defterdarzâde'yi Erzurum beylerbeyiliğine, Seydi Ahmed Paşa'yı da İspir-Tortum sancakbeyiliğine tayin eder ve Acem serhaddinde ne işlerse işlesin diye istimaletler verir. Sultan İbrahim Han Seydi Ahmed Paşa'nın "*defter-i cerâyimine nazar etmeyüp huzurunda musâhiblerin katl etdüğünü afv edüp bir kîse altun ve bir otak-ı nüh-tâk ve on katar-ı katır ve on katar şütür-bâriyle ihsân edüp tuğ ve tabl u alemlerin mücedded hazîneden cümle levâzımâtın ve yedi küheyl at bisâtlarıyla yedek atların ihsân*" eder. Padişah,

[10] Ucu temrenli cirid veya mızrak.

[11] *Evliya Çelebi, 2006a:*187.

"*Beni sevenler Seydi Paşa'ma riâyet eylesin*", diyerek Seydi Ahmed Paşa'ya hayır dua edip sırtını yepeleyerek "*Yürü Allah işin onara, göreyim seni. Acem serhaddinde niçe gazâlır edersin*" diye Tortum sancağına yolcu eder. Üsküdar'a çıkdığında "*cümle vezir ü vüzerâ ve a'yân u kibâr-ı İslambol'dan ol kadar bisât u mal ü menâl*" gelir ki Seydi Paşa bir vezir kadar azamet ve dârâta mâlik olur. Mükemmel kapı halkı ile Tortum'a gider.

EVLİYÂ ÇELEBİ'NİN SEYDİ AHMED PAŞA İLE TANIŞMASI

Evliyâ Çelebi Seydi Ahmed Paşa ile İspir ve Tortum Paşası iken karşılaşmışlardır. "*Gâzi Seydi Ahmed Paşa henüz çaşnıgirbaşılık ile harem-i hasdan çıkmış bir şeci' mirlivâdır*"[12]. Bu sırada Şuşik kalesi beği isyan edip İran'ın elindeki Revan nahiyelerinden birçok yeri yağmalamıştır. Revan Hanı Kelb Ali Han oğlu Genc Ali Han tarafından elçiler gelmiş ve şikâyette bulunmuştur. Bunun üzerine Defterdarzâde Mehmed Paşa bu isyanı bastırmak üzere kendi kuvvetleri ve eyaleti dâhilindeki ümerânın kuvvetleriyle harekete geçmiştir. Toplanan kuvvetler 76 bini bulmuştur. Acem elçisi Şuşik beğinden şikâyet ettiklerine pişman olmuştur. Çünkü Osmanlılar bu kadar kuvetle Revan'ı muhasara edebilirler korkusuna düşmüştür. Seydi Ahmed Paşa bu ordunun çarhacısı yani öncüsü tayin olunmuştur. Seydi Ahmed Paşa serdar tayin olunup Defterdarzâde Mehmed Paşa'nın kapucubaşısı Alacaatlı Hasan Ağa ile Şuşik kalesine vardıklarında kale teslim olur fakat isyan eden kale beyi Mustafa Bey firar etmiş ve Mekü'de Acem Hanına sığınmıştır. Acem Hanından talep edilip alınan âsi bey bu sırada Hınıs'ta bulunan Erzurum Beylerbeyisi Defterdarzâde Mehmed Paşa'ya teslim edilir[13].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN GÖNYE KALESİNİN FETHİ

Evliyâ Çelebi Tortum'da iken ve Erzurum altına gitmeğe hazırlanırken Karadeniz sahilindeki Gönye kalesini Kazak-ı Ak'ın istila ettiği haberi gelir. Burada sancakbeyi olan Gâzi Seydi Ahmed Paşa derhal tenine zırh-ı Davudî'sin giyip bilâ-fermân atına binip "*dîn-i mübîn uğuruna gazâ ve şehâdet isteyen, at ve timar ve zeâmet ve mâl-ı ganâ'im isteyen gelsin*" diyerek bin kadar güzide ve silahlı askeriyle harekete geçer[14]. Trabzon hududundan geçilip Gönye hududuna varıldığında 3 bin kadar zırhlı fakat düzensiz Gürcü (Mikrilistan) askerlerine rast gelinir. Seydi Ahmed Paşa bunları da maiyetine alır.

Ertesi günü nehr-i Çoruh kenarıyla Gönye kalesine varılır. Gönye kalesi Kazaklarla doludur. Kaleye yerleşmişler ve 70 pâre şaykaların zeyl-i kaleye bağlamışlardır. Seydi Ahmed Paşa kendi ordusu ve Mikrilistan kuvvetleriyle hemen Allah Allah diye hücuma geçerek şaykaları zabt eder ve Hopan tarafında bir top menzili mesafede bir liman şekilli yerde şaykaları bend eder. Böylece düşman kale içinde mahsur kalır ve "*kayıklarıyla kal'adan halâs olmadan me'yûs olup yaralanmış hınzır gibi kudurup âteşfeşânlığa*" başlarlar. Bu arada guzât-ı müslimînin sayısı gittikçe artmaktadır. Kazaklardan alınan şaykaların direk ve küreklerinden merdivenler yapılıp, kale etrafında meterisler kazılıp kuşatma başlar. Bu sırada düşman kaleden dışarı çıkıp guzât-ı müslimîne saldırır. Seydi Ahmed Paşa kendi tevbaii ile harekete geçerek Allah Allah deyip "*kassab-ı cömert köçeği gibi dal satur-ı Muhammedî olup göz açdırmayup*" küffâra öyle bir hücum eder ki Kazaklar çözülür. Çoruh nehri kenarında birkaç gemileri kalmış olup onlara can atarak kaçmaya çalışırlar fakat aşırı yükten şaykalar batar. Nicesi nehri yüzerek karşı tarafa geçtim zannederken beri taraftan dalyan tüfenkler ile vurulur. Çoruh kenarında kalanların bir kısmı kılıçtan geçirilir bir kısmı ise esir edilir. Kaleden bu durumu gören Kazaklar can ü gönülden cenge âheng ederler. Yapılan üç hücumda 70 adet guzât-ı müslimîn şehid olur. Bunun üzerine Seydi Ahmed Paşa kapıcıbaşılarını Batum sancağı nahiyelerine asker sürmeğe gönderir. Nitekim kısa sürede etraftan nice bin Laz taifesi beyaz bayraklar ile alay alay gelmeye başlarlar. Paşa eğlenmeden gelen taze kuvvetlerle güçlenen ordusuyla harekete geçer ve kalenin etrafına çalı, ot, darı sapı vs. yığdırır. Peşinden gemi direklerinden yapılan merdivenler ile hücuma geçilir. Cümle asker gülbank-ı Muhammedî çekip Allah Allah sedaları *evc-i âsmâne* çıkar. Kapı tarafındaki yığılan çalılar ateşe verilir. Kazaklar ateş içinde kalır. Fakat can havliyle guzât-ı müslimine kurşun yağdırırken Gâzi Seydi Ahmed Paşa dalkılıç kalenin doğu köşesindeki kule üzerine

[12] *Evliya Çelebi, 2006a:* 111.
[13] *Evliya Çelebi, 2006a:* 112-115.
[14] *Evliya Çelebi, 2006a:* 176.

iç ağalarıyla çıkıp "*Bre koman şehbâzlarım*" diye feryâd edince gâziler siyah karıncaların ejderha yılanına üşüştüğü gibi kaleye üşüşüp her taraftan hücum ederler. Düşmanın bir kısmı kaleden kendini aşağı atarak ateşte yanar bir kısmı Çoruh nehrinde boğulur. Sonunda Gönye kalesi ikindi vakti feth olunur. Evliyâ Çelebi'ye fetih ezanı okumak müyesser olur. Cümle asker kaleye dolup yedi yüz küffâr esir olup sekiz yüz kelle kesilir. Üç gün üç gece top tüfenk şenlikleri ilan edilir.

Kale feth olunup fetih ezanı okunduğu sırada doğu tarafından Çoruh nehri kenarından nice bin rengârenk bayrak ve sancaklar ve *alay-ı Muhammedî* ile nice bin asker gelir. Bunlar Defterdarzâde Mehmed Paşa'nın kaleye imdad için sevk ettiği Erzurum eyaleti askerlerine başbuğ olan Kars Paşası Ketenci Ömer Paşazâde Bâki Paşa kuvvetleridir. Beş günde yedi bin askerle kaleye imdada gelmişlerdir. İçlerinde Pasin sancağına mutasarrıf Ketağaç Paşa, Ahıçka kalesi muhafazasına memur Ketenci Ömer Paşazâde Tavil Mehmed Paşa, mutasarrıf olduğu Urfa eyaleti askerleriyle ve Birecik Beği Ali Merdân Beğ livası askerleriyle, Malazgird Beği Mehmed Beğ iki bin namdar ve güzide askeriyle ve Eruzurum eyaletinin diğer sancaklarında görev yapan beğlerin askerleri vardır. Kale altında büyük bir divan toplanır ve ikinci serdar olan Bâki Paşa, Seydi Ahmed Paşa'ya Defterdarzâde'nin gönderdiği baştanbaşa altın işlemeli bir hil'at-ı fahire giydirir ve "*gazân kutlu olsun*" diyerek onu kutlar[15].

Çok geçmeden 40-50 parça Laz meneksile[16] kayıkları ile Mikril kâfirleri Çoruh kenarına gelir. Fakat görürler ki guzât-ı müslimîn kaleyi ele geçirmiş derhal kaçmaya çalışırlar fakat tüfenk ateşiyle hücuma geçilerek bunların birçoğu ele geçirilir, bir çoğu da Çoruh nehrine batırılır. Bunlar kaleyi ele geçiren Kazaklar'a imdada gelen Mikrilistan'ın âsi Aznavur gâvurlarıdır. Gemileri yiyecek ve içeçek dolu imiş. Seydi Ahmed Paşa gemilerdeki yiyecekleri ordu-yı İslâma ganimet olarak dağıtır.

Ertesi sabah Çıldır eyaletine mutasarrıf Sefer Paşa Ahıska'dan ılgar ile altı bin Gürcistan askeri ve Tomris Han oğluyla ve Levend Han oğluyla ve Leksandır Han oğluyla Gönye kalesi imdadına gelmiştir. Seydi Paşa ve diğer paşalar cümle silahlanıp karşılamaya çıkarlar. Evliyâ Çelebi, "*Azâmet-i Huda bir temaşâ-yı ibretnümâ seyr etdik. Cebe vü cevşene gark olmuş küheylan atlı, eli sırıklı, beli şiş kılıçlı ve çiğini kalkanlı ve nicesi kılçıklı kebeli ve beli sadaklı ve tüfenkli Aznavurlar ve piyade tüfenklileri sıkma zarıklı ve cümlesi kırçıl ihtiyarlar çoğu mutarraş ve saçlı Aznavurlardır kim her biri acebe-likâ ve garîbü'l-heykel âdemlerdir*" demektedir[17]. Seydi Ahmed Paşa gelenleri törenle karşılar ve yine top tüfenk şenlikleri yapılır.

Ertesi gün Gönye kalesinin güney tarafından deniz yoluyla Hopan ve Rize taraflarından Trabzon eyaleti Paşası eyaleti askeriyle ve üç bin yarar ve namdar askeriyle yetmiş pâre sandal ve yüz pâre Laz meneksilesi ile gelir. Fakat Seydi Ahmed Paşa ne kendisi karşılamaya gider ne de başkasını gönderir. Trabzon paşası -Evliyâ Çelebi bunun adını vermez- Gönye kalesinin bir tarafına askerini kondurup kendisi Seydi Ahmed Paşa ile müşerref olmaya geldikde Seydi Paşa asla ta'zim etmez ve cümle mecliste hazır olanlara hitaben : "*Bak a ümmet-i Muhammedim! Ben kangı sancak hâkimiyim*?" dedi. A'yân-ı vilâyet eyitdiler : "*sultanım! Hâlâ tortum sancağına mutasarrıfsız*" dediler. "*Ya Tortum bu Gönye kal'asına kaç menzildir?*" dedi. "*Dört beş menzildir*" dediler. "*Ya dört menzil yerden bir ılgar ile gelüp kal'a-i Gönye'yi dest küffârdan halâs edem. Husûsen me'mûr değil idim ve sancağım hâki dahi değildir. Ben dîn-i mübîn uğuruna yetişüp Gönye'yi istihlâsına bi-emrillah sebb olam. Bak a Paşa! Sen Tarabuzen paşası olasın ve iki tuğlu mîr-i mirân olasın ve Gönye kal'ası eyâletin hâkinde Tarabuzun'a iki menzil yer ola. Sen niçün yedi günden berü bu Gönye kal'ası imdâdına yetişmedin. Tiz cellâd!*" dedikde, Bâki Paşa, Sefer Paşa, Ketağaç Paşa araya girerler ve "*Sultanım! Kânûn değildir. Sen bir tuğlusun, ol iki tuğludur, katl etmen*" diye ricada bulunurlar. Seydi Ahmed Paşa, onların ricalarını kabul eder. Çünkü kendisinden üstün rütbedeki bir beylerbeyiyi katlettirmesi mümkün değildir. Ayrıca padişah emri olmadan böyle bir şeyi göze alamaz. Fakat padişaha durumu arz edeceğini söyler. Divan efendisini çağırır ve murad ve meramı üzere arz yazılırken Trabzon askerinin ileri gelenlerinden yetmiş nefer kimseyi Gönye kalesine habs ettirir. Suçları paşalarını Gönye kalesinin istihlasına tergip etmemektir.

[15] *Evliya Çelebi, 2006a:* 178.

[16] Karadeniz'de kullanılan bir çeşit kayık. Bkz. *Ünal, 2011:* 461.

[17] *Evliya Çelebi, 2006a:* 179.

Kalenin fetihnâmesi ve Trabzon beylerbeyisinin ve ileri gelenlerinin imdada gelmemeleri konusunda arz-ı mahzarlar yazılınca Trabzon a'yânı telaşlanır ve paşanın ayağına kapanırlar. Paşa "*Elbette bu âsileri arz ederim*" diye "Çerkes inadına musırr" olur. Sonunda diğer paşaların da Trabzonlular lehine araya girmesi ile mesele hallolur. Fakat Trabzon a'yânı, Seydi Ahmed Paşa'ya 43 kise guruş, üç tahta semmur kürk ve 12 "*mahbûbe-i zenâne ve fitne-i cihâne nergis gözlü ve şîrîn sözlü Gürcü güzeli*" ve Trabzon paşası bir zerdûz ipek, nakışlı yedi adet çerge (çadır) ile otağını verir. Ayrıca bir sanatla işlenmiş bir kılıç, bir mücevher gaddâre ve yedi altın işlemeli tîrkeş (okluk) ve niçe Trabzon kuyumcularının işi çeşitli buhurdan, gülâbdân, şamdan, topuz, Trabzon tarzı balta ve yedi katar katır ve 120 baş at hediye edilir[18].

Kalenin fetih haberi için Erzurum beylerbeyisi Defterdarzâde Mehmed Paşa'ya bir haberci gönderilir. Çok geçmeden Defterdarzâde'nin Başbölükbaşısı Alaatlı Hasan Ağa da Erzurum sancağı kuvvetleriyle gelir. Seydi Ahmed Paşa onu iyi karşılar ve askerine ziyafet verir. Gönye kalesi tamirine başlanır. Yanan kapısı ve kaledeki Bayezid Han-ı Veli Câmii tamir edilir. İçine yedi yüz yeni kul yazılır ve bir dizdar tayin edilir. Daha sonra toplanmış olan kuvvetlerle Mikrilistan kâfirleri üzerine sefere karar verilir. Evliyâ Çelebi gazâ niyetine el-Fatiha deyip dua eder.

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN MİKRİLİSTAN SEFERİ

Evliyâ Çelebi Mikrilistan'a yapılan baskın seferini uzun uzun anlatır. Seydi Ahmed Paşa dokuz bin güzide asker ile Mikrilastan'a girer. Baki Paşa dümdar olur. Mikrilastan seferi ganimet bakımından hayli bereketli geçer. Birçok kale feth olunur. Pek çok genç kız ve erkek esir alınır. Daha sonra yukarıda ismi geçen paşalarla birlikte Seydi Ahmed Paşa önce mutasarrıf olduğu Tortum'a döner. Daha sonra Erzurum'a geçilir. Erzurum valisi Defterdarzâde Mehmed Paşa Seydi Ahmed Paşa'yı otağında törenle karşılar. Cümle beylere ve askere ziyafet çekilir. Paşalara samur kürkler hediye edilir. Seydi Ahmed Paşa başta olmak üzere paşalar da Defterdarzâde'ye hediyeler takdim ederler. Evliyâ Çelebi bunları teker teker sayar anlatır.

[18] *Evliya Çelebi, 2006a:* 179-180.

Esasen bu kuvvetler Revan'ı geri almak için toplanmıştır. Fakat Gönye kalesinin Kazak istilasına düştüğü haber alınınca önce onun kurtarılmasına girişilmiştir. Gönye kalesinin geri alınması peşinden yapılan Mikrilistan seferi neredeyse bir yazı almıştır. Sonunda Revan derneğine zaman kalmaz. Kış şiddetlenir ve Revan'dan feragat olunur.

Seydi Ahmed Paşa Tortum sancakbeyi iken yukarıda bahsedildiği üzere Gönye kalesinin Kazaklar'dan geri alınmasında ve Mikrilistan fethinde bulunur. Evliya Çelebi bu gazâlar sırasında sık sık Seydi Ahmed Paşa ile görüşür. Evliya Çelebi'nin hâmisi olan Defterdarzâde Seydi Ahmed Paşa'yı çok sevmekte ve onunla fırsat buldukça sohbet etmektedir. Kendisi Erzurum'da oturup Evliya Çelebi ile aşinâlık kesb edip hüsn-i ülfet etmektedir. Hatta cirid meydanında Evliya Çelebi'ye latife yüzünden bir cirid atıp yüzüne isabet ettirir ve dört dişini boğazına tıkar. Defterdarzâde bu duruma çok üzülür ve Evliya'nın dişine kısas olarak bir kese cerime ve bir küheylan at verip sulh olurlar. Evliya Çelebi bu yüzden Kur'an-ı kerîm okurken sin, şın ve sad, zâ ve dal gibi hakkıyla ifa edemez hale gelir. Ama Evliya Çelebi dişlerini kırdığı için Seydi Ahmed Paşa'ya kızmaz ve helal olsun der. Çünkü Seydî Paşa Evliya'ya yedi küheylan at, yedi Gürcü gulâm ve iki kese ve niçe hil'at-ı fahire ihsan etmiştir. Evliya'ya göre Seydi Ahmed Paşa, "*gıll-ı kışdan berî ve kîn ü kibr ü buğz adâvet ü hased ü nifâkdan müberrâ bir halûk ve halîm ve selîm ve garîb-dost ve sebük-rûh ve sâdedil ve saf-derûn ve tevâbi ü levâhık-perver, asker-keş ve adüv-küş ve server-i hünerver ve dilâver, er kişi*" dir. "*Gerçi ilm u fazîlet u bâhire sâhibi*" değildir. "*Ammâ şehbâzlık ile kuvvet-i kâhire sâhibi bir Arab evli Hâtem-i Tây-meşreb deryâ-dil ü hoş-sohbet ve sebük-ruh u hoş-ışret, merd-i meydân, fârisü'l-hayl, pehlivân ve zekiyyü't-tab' ve hâkim-i cerî kimesne*" dir. Ayrıca "*cemî'î menâhîden müberrâ, pâk-i'tikâd müslim ve muvahhid ve muhibb-i ulemâ ve sulehâ ve muhibb-i guzât-ı müslimîn ve mücâhid-i fî-sebilillahdır*"[19]. Seydî Ahmed Paşa "*cümleden şecî' ve bahâdır ve zor-âver, server [ve] dilâver ve ince belli, yassı yağrınlı, kıtîfleri vâsi', bâzûları kalın, parmakları iri arslan pençeli*"dir. Ama yüzü güzel değildir. Mısır'da kendisini satın alan hâtûnun kölesiyken çiçek çıkarıp bir karanlık evde üç ay zelîl ve zebûn

[19] *Evliya Çelebi, 2006a:* 188.

yatıp ağlayıp çiçeğin yerlerin tırnaklarıyla koparıp yüzü dâne dâne çiçek nişâneli olur[20].

ÂSİ SEYDİ AHMED PAŞA

Sadrazam Salih Paşa'nın yerine Defterdarzâde'nin hasmı olan Ahmed Paşa[21] veziriazam olunca Defterdarzâde azl edilir. Defterdarzâde bunu tanımaz ve isyan ederek İstanbul'a doğru yürüdüğü sırada maiyetinde Seydi Ahmed Paşa da vardır. Bu sıralarda Sivas valisi Varvar Ali Paşa İpşir Paşa'nın hâtûnu, Gürcîstân Hâkimi Mavrol Hân kızı Perî Hân'ı İbrâhîm Hân'a göndermediğinden dolayı üç kerre başını almak için kapucubaşılar ve hasekîler gelir. Ali Paşa teslim olmaz. Âsitânei sa'âdetde cümle vüzerâ ve vükelâ ve a'yân-ı kibârdan ve yedi ocak halkından mektûblar ve Kösem Vâlide Sultân'dan tezkireler gelmektedir. Ali Paşa ayak sürüyerek deryâ-misâl asker ile Üsküdar'a gelip "şer'ile da'vâm vardır", diye Vezîr'i ve Cinci'yi ve Müfti'yi ve Mülakkab kadı'asker'i ve Bektâş Ağa'yı ve Çelebi Kethüdâ'yı ve Muslihiddîn Ağa'yı ve Kara Çavuş'u isteyesin, demişlerdir. Ali Paşa kendi üzerine doğru gelen oğlum dediği İpşir Paşa'nın kendi tarafında olduğnu zannetmektedir. Ayrıca Çavuşzâde Mehmed Paşa ve Şehsüvâr oğlu Gâzî Paşa ve Kütahya Paşası Küçük Çavuş, hâsılı kelâm üç vezîr ve yedi beylerbeyi ve on bir sancakbeyi Ali Paşa'nın yanında olduğunu bildirmişlerdir. Varvar Ali Paşa Defterzâde Mehmed Paşa'ya yazdığı mektupda bunları anlatır eğer veziriazam Ahmed Paşa'dan başını kurtarmak istiyorsa Tokat kal'ası altında mülâkât edip "*yek dil ve yek cihet olup deri devlet tarafına*" gitmeyi teklif eder[22]. Bu sırada Defterdarzâde Erzincan civarındadır. Oradan hareketle Ladik üzerinden Merzifon'a gelir. Burada Varvar Ali Paşa'ya muhabbetnâmeler ile çaşnigîrbaşısını, Köprülü Mehmed Paşa'ya da mektuplar ile Evliya Çelebi'yi gönderir[23]. İpşir Paşa âsi ilan edilen ve katli için ferman çıkan Vardar (Varvar) Ali Paşa'nın peşindedir. Dostluk ve mülâyemetle davranarak hile ile Vardar Ali Paşa'yı mağlup eden ve ele geçiren İbşir Paşa eski efendisi olduğuna bakmaksızın onu katlettirir. Bu esnada Defterdarzâde de o civardadır. Seydi Ahmed Paşa da onun maiyetindedir.

SEYDİ AHMED PAŞA DONANMA SEFERİNDE

Evliya Çelebi Sivas eyaletinde Zara Çayırı'ndan hareketle Oğdümit köyüne geldiğinde Sivas eyâletinden mazul Seydî Ahmed Paşa'nın deri devletde kapudan paşa olmağa gitdiğin işitir[24]. Seydi Ahmed Paşa hemen kapudan olamaz ama Kaptan-ı deryâ Murad Paşa ile donanma seferine katılır. Venedik donnamasının mağlup edildiği bu seferde (1654) Seydi Ahmed Paşa İstendil adasına çıkarılan askere başbuğ tayin olunur[25] ve Gece yarısı adanın hisarını muhasara ederler. Sonra muhasaradan vazgeçip Ada yağmalanıp alınan ganimetlerle gemilere binilir. Kaptan Paşa düşman donanmasının Değirmenlik'te olduğunu haber alınca derhal oraya hareket eder. Karşılıklı top savaşı yapılır lakin rüzgârın şiddetinden çatmak mümkin olmaz. Akşama yakın gemiler birbirinden ayrılıp birer tarafa giderler. Seydi Ahmed Paşa'nın olduğu kalyon cengte Paşa'nın ibramıyla küffâr donanmasının içine uğrayıp iki tarafa top yağdırarak geçer fakat rüzgâr şiddetli olduğundan geri donanmaya dönemez ve rüzgâr önüne düşüp Menekşe tarafına gider. Kaptan Paşa Sakız'a oradan da Foça'ya varıp kalyonları ve mavnaları orada bırakıp 50 kadar forsa kadırga ile Rumili kıyılarını sıyırdıp, Eğriboz'a vardığında Seydi Ahmed Paşa'nın kalyonu ile buluşur[26].

SEYDİ AHMED PAŞA ANADOLU BEYLERBEYİSİ

Donanmadan dönen Seydi Ahmed Paşa'ya 1654 yılı sonlarına doğru Maraş eyaleti tevcih olunur. Seydi Ahmed Paşa hukuk-ı sâbıkaya binâen İbşir Paşa'ya uğrayıp buluştukta, İbşir Paşa: "*Senin gibi vezir-i dilire Maraş azdır*" deyip Anadolu eyaletini verir[27].

Varvar Ali Paşa hadisesinden sonra IV. Mehmed'in saltanatı sırasında Halep beylerbeyisi olan İbşir Paşa'ya bir müddet

[20] *Evliya Çelebi, 2006a:* 189.

[21] Hezarpâre Ahmed Paşa, 21 Eylül 1647 ila 8 Ağustos 1648 arasında 10,5 ay veziriazamlıkta bulunmuştur. Bkz. İsmail Hâmi Danişmed, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 5, 37.

[22] *Evliya Çelebi, 2006a:* 198.

[23] *Evliya Çelebi, 2006a:* 208.

[24] *Evliya Çelebi, 2001a:* 32.

[25] Abdi Paşa "*serasker*" diyor, *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi*, (Ç. Derin), İstanbul 2008, 67.

[26] *Târih-i Nâima*, III, 1521-1524.

[27] *Târih-i Nâima*, IV, 1563; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, I. kısım, Ankara, 1973, 322.

sonra veziriazamlık mührü gönderilir. Paşa, daha önce bir ara isyan etmiş olduğu için İstanbul'da kendisine tuzak kurulduğu endişesindedir. Bu sebeple gayet yavaş hareket ederek altı ayda İstanbul'a gelir. Üsküdar'dan Ebi Eyyub Ensarî'ye geçip oradan ocak halkı ve sair asker tâifesi ile büyük bir alay halinde Edirne kapısı'ndan Saray-ı hümâyûna kadar muhteşem bir alayla gidilir. Bu sırada eski eşkıya Katırcıoğlu Mehmed Paşa ve Abaza Hasan Ağa meyanında Seydi Ahmed Paşa da İbşir Paşa'ya refakat etmektedirler[28].

İbşir Paşa İstanbul'a gelirken başına topladığı sarıca ve sekbanı Seydi Ahmed Paşa'ya bırakır ve levendâtı dağıtma, "*bunları bir hoş besle, vaktinde bize lâzım olur*", diye tenbih eder[29]. Seydi Ahmed Paşa'ya Anadolu beylerbeyiliğine tayin ettiği gibi eşkıya teftişi ve silah toplanması işini de ona havale eder. Ancak Seydi Paşa'nın mütesellimi Kütahya'ya varıp "*cevr ü zulm ile ol diyarı harâba verir*". Şikâyetçileri Âsitâne'ye gelirken yolda Seydî Paşa'ya rast gelince şikâyetçilerin kimini döğüp, kimini zincire vurarak zorla geri döndürür. Hatta aralarında bir sipahiye beş yüz değnek vurdurur. Kendisi Kütahya'ya varınca vezirin siparişi olan levend eşkıyasını eyâlete dağıtıp suç ve kabahat sormak ve tüfenk toplamak bahanesiyle mal müsaderesi ve zulm ile memleketi harâb eder. Yeniçeri ve sipah ve sâdât ve kudât ve imam, suleha ve ulemâdan bir ferde hürmet ve riâyet etmeyip zincire vurup mallarını alır. Veziriazama istinad ettiğinden zulümde ifrat eder. Tabii ki bu derece zulm ve teaddi reâyâ ve askerî tâifesi İstanbul'a şikâyet için gelir ve veziriazam divâna giderken yoluna çıkıp feryâd ederler ve arzıhalleriyle divân-ı padişahîye girip yine feryâd ederler.

SEYDİ AHMED PAŞA BOĞAZ MUHAFIZI

Bunun üzerine padişah Seydi Ahmed Paşa'yı azl ve Âsitâne'ye getirilmesi için kapıbacıbaşı tayin eder[30]. Seydi Ahmed Paşa bu defa Boğaz muhafazasına atanır. Bu görevde iken kısa zamanda hayli hizmet eder. Venediklilerin Çanakkale Boğazına saldırıları sırasında başarlı olmuştur[31]. Evliyâ Çelebi bu konuda tafsilat vermez.

SEYDİ AHMED PAŞA TEKRAR BEYLERBEYİ

Bu hizmeti karşılığında ikramen önce Şehrizol eyaleti verilir fakat "*ziyâde zulm ile şöhreti olduğundan*" vilayet ahalisi ittifak ederek paşanın mütesellimini reddederler ve kale kapılarını kapatarak paşayı kabul etmezler[32]. Bunun üzerine Karaman eyaleti tevcih edilir. Bu arada Veziriazam İbşir Paşa katl edilmiştir. İbşir Paşa'yı sevenlerden Abaza Hasan Ağa Seydi Ahmed Paşa ile Konya'da buluşmak üzere mektuplaşırlar. Bunu haber alan Kürd Mehmed pirelenir. Kürd Mehmed İbşir Paşa'nın katlinde önemli rol oynamıştır. İbşir Paşa'nın adamı saydığı Seydi Ahmed Paşa'nın Konya'ya girmesini önlemek için Konya halkını "*Siz Seydi Paşa'nın ne mertebe zâlim ve bî-rahm olduğunu bilir misiniz? Anadolu eyâletine ne işler işledi işitmediniz mi? Böyle fitne ve ihtilal vaktinde öyle zâlimi kabul etmek vilâyetin harâblığına sebebdir. Ben asker cem' edip anı uğratmam, hemen siz kadîmi valinizin mütesellimin makamında ibka edip Seydî'nin azli ricâsına arz u mahzarlar yazın. Vilâyeti şu zâlimin elinden halâs edelim*", diyerek tahrik eder. Konya halkı bu söze uyarlar ve Konya ve etrafından sipahiden ve gayriden üç bin kadar tüfeng-endâz adam toplarlar ve şehre kapanıp Seydi Ahmed Paşa'ya vilâyetimize gelmeyesin seni istemezler diyle mektup yazarlar. Seydi Paşa gazaba gelip "*Bre b u gidiler ne yabâne söylerle? Bana padişahın verdiği mansıbı zabt ettirmeziz demek ne herze yemekdir? Cümlesini seyfden geçiririm*" diye atıp tutar. Ve "*Kürd Mehmed dedikleri müfsid kâfir andadır, tahkîk bu fesâd anın başı altındadır. Allah canım almazsa anı bin parça edeyim*" deyip gelen herifi sürer. Seydi Paşa da asker toplamaya başlar. Abaza Hasan'a haber gönderir. O da iki bin kadar tüfeng-endâz yollar. Seydi de üç dört bin kadar levend ve tevâbi ile Konya üzerine varır. Konya'da Kürd Mehmed'in ve şehir halkının topladığı kuvetler Seydî'nin kuvvetleri üzerine yürür. Üç saat süren cengden sonra Konya askeri hezimete uğrar ve kaleye doğru kaçarlar. Seydî'nin askeri ardlarına düşüp şehir kapısında yetişirler ve aman vermeyip pek çok adam katl ederler ve şehri bozulmuş bostana çevirirler. Sonuçta Konya askerinden 400, Seydi Paşa'nın askerinden 100 kadar adam ölmüştür. Kale kapıları kapanıp içerden ve dışarıdan ok ve tüfeng cengi yapılır. Bu ahvâl padişaha aksedince Karaman eyaleti

[28] *Târih-i Nâima*, IV, 1584.
[29] *Târih-i Nâima*, IV, 1630.
[30] *Târih-i Nâima*, IV, 1597-1600.
[31] Uzunçarşılı, *1973:* 322.
[32] Abdi Paşa, *2008:* 82.

Kör Hüseyin Paşa'ya, Halep eyaleti de Seydi Ahmed Paşa'ya tevcih olunur ve "*elbette Konya'dan kalkıp Haleb'e gidesin*" diye hatt-ı hümâyûn gönderilir.

Abaza Hasan Ağa'nın Seydi Ahmed Paşa ile beraber olduğu İstanbul'da işitilince birbirlerinden ayırmak için Kürd Mehmed'in uhdesinde olan Türkmen Voyvodalığı Abaza Hasan Ağa'ya verilir. Kürd Mehmed bunu duyunca "*Kürdistan'a giderim*" diye Konya'dan ayrılıp, sapa yollardan sürat ve acele ile Haleb'e varır. Haleb'den azl olunan Kara Mustafa Paşa'yı orada alıkoyup, "*Seydi böyle zâlimder, yer götürmez askeri vardır. Siz makamınızda sâbit olup Haleb'e uğratman. Ricâl-i devlet anın zulmünü e serkeşliğini bilirler ve katline fırsat ararlarken bir dâme düşüremediler. Konyalı karşı koyup uğratmadılar, arz ettiler. Arzları mûcebince azl olundu*", diye Seydi Paşa'nın aleyhinde tahrik ve teşvik eder. Haleb ileri gelenlerine, "*Bu kadar bin askeri vardır, Kütahya'da şöyel zulm eyledi. Konya'da böyle kıtal eyledi, halkı öldürmek ve na-hak yere mallarını almak yanında bir şey değildir. Bî-zahm ve kıtâl zâlimdir. Haleb'e girerse sizi şöyle eder böyle eder*" diyerek korkutur ve ikna eder.

Haleb Kürd Mehmed'in tahriki ile halkı valileri mazul Mustafa Paşa'yı ibka ederler. Haleb halkı Seydi Ahmed Paşa'yı kabul etmemek üzere ittihat edince Seydi Paşa'nın mütesellimini şehre sokmadılar ve kaleyi müdafaa için mühimmat ve edavât harb tedarikine başlarlar. Mütesellim Seydi Paşa'ya durumu anlatınca paşa "*kemâl-i gazâbından pür âteş olup*" Haleb'e doğru yürür. Abaza Hasan Ağa kalabalık bir kuvvetle Seydi Ahmed Paşa'nın imdadına gelir. Mazul Kara Mustafa Paşa da Haleb eyaletinin ümera, ayan, sipahi ve yeniçeri kim varsa organize etmiş ve müdafaaya hazır haldedir. Haleb önlerinde şiddetle muharebeler olur. Seydi Ahmed Paşa şehir suyunu keser, içeriye zahire girmesine engel olur. Şehrin dışındaki halkın bağ ve bostanlarını tarumar eder. Muharasa iki ay kadar devam eder. Şehir halkı, "*Böyle vali bize lâzım değildir, üzerimizden ref' olunsun, eyâlet kime verilirse verilsin*", diye divâna arz gönderirler.

İstanbul'dan Seydi Ahmed Paşa'ya bir iki defa emir ve mektup gönderilip nasihatler olunmuşsa da paşa kulak asmamıştır. Bilakis muhasarayı şiddetlendirmişse de bir türlü şehri düşüremez. Halkın İstanbul'a gönderdiği arz ve mahzarlar sonucunda hükûmet Seydi paşa'yı Haleb'den azl edip Sivas eyaletini tevcih eder ve "*Haleb üzerinden kalkıp Sivas'a gidesin, hilâf-ı rızâ-i hümâyûn hareketin ba'de'l-yevm istimâ' olunmasın*" diye nasihatlari havi hatt-ı hümâyûn Kıbrıs'tan mazul Kehleli Ahmed Paşa ile gönderilir[33]. Seydi Ahmed Paşa naçar "*Ah haleb*" diyerek muhasarayı kaldırır ve Sivas'a doğru hareket eder[34]. Nâimâ Efendi, "*Bu muhasarada Haleb halkı ol mertebe zarar çektiler ki Seydi Ahmed Paşa dâhil olup zabt etseydi ol mertebe zarar çekilmezdi*" demektedir.

Konya ve Haleb olaylarının gelişmesinde baş rolü oynayan Kürd Mehmed daha kuşatma devam ederken Haleb'ten gizlice firar eder. Seydi Ahmed Paşa haber alınca peşine adamlar takar. Kürd Mehmed yanında Konya kethüdayeri Abdurrahman, Arap Selim ve sairleri ile kaçarak Trablusşam'a varırlar. Oradan bir gemiye binip İstanbul'a azimet etmişken Adana'ya yakın bir sahile çıkıp harçlık ve mühimmat-ı sefer için eşya yiyecek tedariki için eğlendiklerinde Adana'da Gürcü Paşa biraderi Ca'fer Paşa'nın haberi olur. Derhal bölük gönderip yakalatır ve rüfekâsıyla birlikte katledip, başlarını Âsitâne'ye gönderir. Böylece âlemi fesad ve ihtilala veren bir müfsid ortadan kalkmış olur. Veziriazam Süleyman Paşa Ca'fer Paşa'ya "âferinler olsun" diye nevâziş-nâmeler gönderir.

Seydi Ahmed Paşa ve Abaza Hasan Ağa yer yer bölükler tayin edip muharrik-i fitne olan ve İbşir Paşa vak'asında bulunan şakilerden ele girenleri ortadan kaldırırlar. Onlardan biri olan Cündi Mehmed adlı zorbayı yakalayıp hançerle katlederler[35].

Seydi Ahmed Paşa, fermân-ı hümâyûna uyarak Sivas'a doğru azimet eder fakat İbşir Paşa'nın toplayıp İstanbul'a beraber getirdiği levendât tâifesinin ekseri onun yanındadır. Halep etrafını yağma ve talan eden Seydi Paşa ve Abaza Hasan Ağa'nın reâyâya zulümleri padişahın kulağına gidince az daha padişahın gazabına mazhar olacaklardır. Veziriazam Süleyman Paşa yumuşak huylu ve mutedil bir zat olmakla nasihat ve tenbih olunmalarını "*uğur-ı hümâyûnda istihdâma sezâ kullarınızdır,*

[33] Uzunçarşılı, *1973:* 323-324.
[34] Abdi Paşa, *2008:* 82-83.
[35] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1630-1635.

nush-ı tenbih ile te'dîbleri kâbildir" diyerek her ikisni de siyaset kılıcından kurtarır.

Gerçekte Seydi Ahmed Paşa, mert, kahraman, cesur, iyi silahşor ama aynı zaman zâlimdir. Reâyâya zulm etmekten sakınmaz. Sultan IV. Mehmed'in çocuk yaşta tahta çıkması devleti siyasî ve idarî bakımdan istikrarsızlığa sürükler. İktidar bir süre yeniçeri ocağı subayları ile işbirliği yapan Büyük Valide Kösem Sultandadır. Padişahın annesi Hatice Turhan Sultan oğlunun başarısı için çırpınmakta ve Kösem Sultan ile iktidar mücadelesi yapmaktadır. Sonunda saray ağalarının öncülüğünde yapılan bir saray darbesi ile Kösem Sultan öldürülür ve yeniçeri zorbaları ortadan kaldırılır. Ancak bu defa Enderûn ağaları saltanatı başlar. Onların saltanatı da bir ayaklanma ile sona erer. Bu defa meydan ağaları denilen Sipahi Hasan Ağa, Şamlı Mehmed ve Karakaş Mehmed, Kara Osman ve Yamak Ali gibi ağalar vakasında rol oynayan subayların iktidarı başlar. Bu sırada veziriazamlık mührü Şam muhafızı Boynuyaralı Mehmed Paşa'ya gönderilir. Şeyhülislam Mesud Efendi siyaseten ağırlığını koymuştur. Bu tayinler onun tasvibi ile olmaktadır. Vezaret kaimakamlığına Koca Yusuf Paşa atanır. Yukarıda adı geçen eşhas ağalar vakasında katledilenlerin mallarından ve sairlerden gasbettikleri servetlerle zengileşmişler ve ihtişam sahibi olmuşlardır. Ancak devlet idaresinin inceliklerini bilmemektedirler. Bu sebeple makul olmayan işlere teşebbüs ederler.

Bu sırada Anadolu'da Seydi Ahmed Paşa'nın "*istilâ-i şöhreti âlemgîr*" olmuştur. İbşir Paşa'nın katlinden sonra tarafdarları Ahmed Paşa'nın ve Abaza Hasan Ağa'nın yanında toplanmışlardır. İpşir Paşa'yı haksız yere katline cemiyet ettiniz diyerek sipahilerden intikam almak için ele geçirdikleri sipahiyi katl, habs ve evlerini yağmalatmaya başlamışlardır. Reâyâya yaptıkları zulmün haddi hesabı yoktur. Şikâyetçileri İstanbul'a akmaya başlar. Yukarıda adı geçen meydan ağaları bunun üzerine padişahın bizzat Seydi Ahmed Paşa üzerine sefere çıkması için baskı yapmaya başlarlar. 4 Mayıs 1656 tarihinde sipahiler At Meydanında toplanıp "*Cenâb-ı şehriyârî bizzat Anadolu'ya geçip Seydi Ahmed Paşa üzerine sefer mühim idiğini huzûr-ı hümâyûna arz u i'lâm edelim*" diye baskı yaparlar. Onların tazyiki ile tuğlar Cebehâne önüne dikilir. Kaimimakam Yusuf Paşa, Yeniçeri Ocağı ileri gelenleri ile Şeyhülislam Mesud Efendi meydan ağalarına karşıdır. Padişah huzurunda yapılan bir meşveret meclisinde meydan ağalarından Hasan Ağa, Şamlı Mehmed, Yamak Ali ve Kara Osman katl olunur[36]. Böylece yetmiş gün süren sipahi subaylarının tahakküm ve saltanatı sona erer[37].

SEYDİ AHMED PAŞA TEKRAR BOĞAZ MUHAFIZI

Seydi Ahmed Paşa'ya vezaret rütbesi verilir. Abaza Hasan Ağa'nın ise Türkmen Ağalığı ibka olunur ve ikisi de yanlarında olan levendât ile Boğazhisarı etrafını muhafazaya memur edilirler[38].

Seydi Ahmed Paşa dört beş ay Sivas ve Tokat'ı "âteş-i zulm ü bîdâd ile harâb-âbâd edip" memur olduğu Boğaz muhafazasına âheste gitmekte bu arada uğradığı beldeleri tahrip ve halka zulm etmektedir. Başına topladığı suhte, mazul beylerbeyi, beş altı bin kadar sarıca ve sekban ile Kütahya taraflarına gelir. Erkân-ı devlet (Seydi Ahmed Paşa'yı) "*ol vahşî şikârı dâm-ı intikama düşürmek ümîdiyle*" Silistre eyaletini tevcih ederler. Tayin menşuru paşanın İstanbul'daki kapı kethüdasına verilir. Geçmişteki suçları afv olunup "*muâheze olunmamak bâbında emr-i şerîf ve zarar gelmeyeceğine ocağımız ile kefîliz deyü ocak ağalarından dahi istimâlini müş'ir mektublar irsâl*" olunur.

Seydi Ahmed Paşa geçmişteki suçlarından dolayı korku içerisindedir ve ancak vezirlere mahsus olan Silistre eyaletinin verilmesini kendisini tuzağa düşürmek için olduğunu mülahaza etmektedir. Yanında olan "*levendât ve sâir müfsidler*" de "*Devletlü! Ettiğimiz suç bağışlanacak mertebede değildir. Bizim için İstanbul'a varmak kanaraya*[39] *girmek ile beraberdir*", diyerek itaattan men etmeye çalışırlar. Fakat Seydi Ahmed Paşa riski göze alır ve İstanbul'a gider ve padişah merhametine mazhar olur ve afv edilerek huzura kabul olunur. Rütbesi vezarete yükseltilerek Silistre eyaletine gönderilir[40]. Bu

[36] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1665-1669; Uzunçarşılı, 1973: 296.

[37] Abdi Paşa, *2008:* 91.

[38] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1642; Abdi Paşa, bu tayinin 1656 Ocak(1066 Rebiülevveli)'ında olduğunu kaydediyor, *Târih-i Nâimâ*, IV, 84.

[39] Kanara, hayvanların boğazlandığı mezbahâne demektir, bkz. Unal, 2011: 372

[40] Uzunçarşılı, 1973: 324.

sırada Kaimimakalıktan mazul olan Yusuf Paşa Silistre valisi olmak üzere yoldadır. Yusuf Paşa yarı yoldan döndürülür ve Seydi Ahmed Paşa Silistre'ye gönderilir[41].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN KAPTAN-I DERYÂLIĞI

Kaptan-ı deryâ Kenan Paşa 26 Mayıs 1656'da Venedik donanması karşısında büyük bir bozguna uğrar. Yetmişten fazla gemi kaybedilir. Hezimetten sonra Kaptan-ı deryâ yanında olan gemilerle Kavala'ya doğru gitmiştir. Ahmed Paşa mükemmel kapı halkı ile Silistre yolundadır. Donanma-i hümâyûnun hezimetinden Vize yakınlarında iken haberdar olur. Ferman beklemeksizin müretteb asker ile Boğaz tarafına gider ve Kilitbahir kalesi muhafazasına girişir. O civardaki yalı ve köyleri garet için gemilerinden çıkan düşmanı birkaç defa basıp kelle ve esir aldığı haberini padişah duyunca bu kahramanca hareketi sevinçle karşılanır; samur kürk ve mücevherli kılıç gönderilir ve "*hizmet-i muhafazada olasın*" diye tenbih olunur[42]. Bu yararlılığından dolayı 13 Temmuz 1656'da Seydi Ahmed Paşa'ya kaptan-ı deryâlık mansıbı tevcih olunur[43]. Seydi Paşa'ya boğazda yanmış olan düşman burtonlarının ve bizim gemilerin deniz altındaki 600 kadar ejder-misâl toplarını çıkarması, kullanılamayacak durumda olanların kalıplarının yenilenmesi için İstanbul'a göndermesi ve muhafaza hizmetine devam etmesi tenbih olunur[44].

Donanma-i hümâyûnun Venedikliler karşısında bozguna uğramasından birinci derecede sorumlu Kaptan-ı deryâ Kenan Paşa iken fatura veziriazama kesilir. Kısa bir müddet sonra Veziriazam Boynuyaralı Mehmed Paşa azl edilip 15 Eylül 1656'da Köprülü Mehmed Paşa tayin edilir[45]. Bu sırada Seydi Ahmed Paşa Kaptan-ı deryâdır. Ancak paşa aşağıda anlatılacağı üzere 5 ay sonra veziriazamlık makamını elde etmek için uğraştığından dolayı azl olunacaktır.

[41] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1673-1674; Abdi Paşa, *2008:* 93.
[42] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1681.
[43] Abdi Paşa, *2008:* 95.
[44] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1689; İsmail Hami Danişmend, Seydi Ahmed Paşa'nın kaptan-ı deryâlığa tayinini 18 Temmuz olarak verir, bkz. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 5, İstanbul 1971, 196.
[45] İsmail Hami Danişmend, Seydi Ahmed Paşa'nın Kaptan-ı Deryâlığa Tayini, İstanbul,1972, 422.

SEYDİ AHMED PAŞA MÜHR-I HÜMÂYÛN PEŞİNDE

Şan ve şöhret sahibi olan Seydi Ahmed Paşa küffâr arasında "*Deli Türk*" lakabıyla meşhur ve halk lisanında şecâat ve ikdâmı ile anılır. Sarayda baltacılıktan çıkma olduğu için harem-i hümâyûn ağalarından ve musahiblerden arkadaşları vardır[46]. Onlarla gizlice haberleşip veziriazamlık makamını elde etmek uğraşır. Devlet sırlarından bihaber olan gâfiller Köprülü Mehmed Paşa'nın zahir haline ve herhangi bir ihtişamı olmayışına bakıp Valide Sultan ve padişahın Köprülü ile olan ahidlerini bilmeyen cahiller "*Seydi Ahmed Paşa veziriazam olmaya sezâdır, halkın nazarında mehâbet ü rağbeti olmayan adam ne iş başarsa gerektir. Vezârete lâyık Seydi Ahmed Paşadır ki nâm ü şânı cümle Kâfiristanı tutmuştur*", diye Enderun ağalarını ve musâhibleri tergib ve tahrik ederler. Seydi Paşa'nın yanındakiler de ahvâli bilmez bir alay sâde-dil adamlardır. "*Paşamıza mühr va'd olundu, bugün yarın vezir olsa gerektir. Köprülü Paşa ol makamın sahibi değildir, âriyet şeklindedir*" sözler sarfederek İstanbul'a velvele salarlar[47]. Hatta bazı maldâr zenginlerin her birine birer mansıp va'd ederek epeyçe hediye paraların alırlar.

Köprülü Mehmed Paşa bu dedikoduları işitince Seydi Ahmed Paşa'yı Kaptan-ı deryâlıktan azl ettirip Bosna eyaletine serasker unvanıyla tayini ve acele olarak gitmesi için hatt-ı hümâyûn çıkartır[48]. Mühr-i hümâyûnu koynunda bilen Seydi Ahmed Paşa ve taraftarları hayli me'yus olurlar[49].

Seydi Ahmed Paşa'nın kaptanlıktan azli ve Bosna'ya atılması kûşe-i inzivada olan erâzil ve eşkıyanın fırsat ganimettir diye harekete geçirir. At meydanında toplanıp "*…umûr-ı mühimme-i sefer-i deryâyı itmâma kemâl mertebe ihtimâm üzre olan Seydi Ahmed Paşa gibi şeci' vezir, mücerred halk ana sadâret-i vezâret tahmin ederler deyü mansıbını tebdîl ile mübâşir olduğu hizmet-i lâzımeyi ta'tîl etmek şart-ı İslâm mıdır? İmdi Seydi Ahmed Paşa'ya kapudanlık mansıbı ibkâ olunmaz ise bizden sefere gider yoktur*" diye halk arasında fesadlık yapmaya başlarlar. Başı çeken kapıkulu sipahileridir. Ancak Köprülü işi sıkı tutmaktadır.

[46] Uzunçarşılı, *1973:* 368.
[47] Abdi Paşa, *2008:* 100.
[48] Uzunçarşılı, *1973:* 368.
[49] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1720.

Derhal harekete geçer; önce şeyhülislamın, arkasından Kara Hasan oğlu Hüseyin Ağa ile görüşerek yeniçeri ocağının desteğini sağlar ve sipahilerin isyanını boşa çıkartır. Peşinden bu fitneyi tahrik eden saray ağalarını bertaraf eder[50].

SEYDİ AHMED PAŞA BOSNA BEYLERBEYİSİ

Bosna Valisi olarak Seydi Ahmed Paşa yararlılıklar gösterir. Venedik küffârı serhaddinde olan Zadra kalesi üzerine varıp yol üzerinde ve kale etrafındaki bağ, bağçeleri, köy ve mezreaları tamamen tahrip eder. Yüksek binaları ve menzilleri harâbeye çevirip yerle bir ettikten sonra Marta adlı bir kaleyi feth etmek için giderken bir dar yerde dört bin kişilik bir düşman kuvveti azimetlerine engel olmak mülahazasıyla yollarına çıkıp cenge başlandığında Seydi Ahmed Paşa kuvvetleri düşmanı perişan eder. İki binden fazlası kılıçtan geçirilir. Sekiz yüzü esir edilir ve Marta kalesi kısa sürede feth olunur. Emvâl ve erzakı yağmalanır. Fakat kale düşman ülkesi içinde olduğundan muhafazası mümkün olmamakla kaleyi yerle bir edip muzafferen avdet ederler. Bu hadiseler İstanbul'da duyulunca padişah Seydi Ahmed Paşa'ya nevâziş-nâme ile kılıç ve kaftan gönderir[51].

BUDİN BEYLERBEYİLİĞİ VE YANAVO MUHAFIZLIĞI

Bursa'dan 6 Kasım 1659 (20 Safer 1070) tarihinde Edirne'ye dönen IV. Mehmed kuzey beldelerinde olan ihtilalin def'i için sadrıazam Köprülü Mehmed Paşa'ya tenbih buyurması üzerine müşavereden sonra Bosna Valisi Seydi Ahmed Paşa'nın Budin eyaletine nakli ve Yanova muhafazasına tayin olunması kararlaştırılır. Halen Barçkai Ekoş'ı Erdel'e getirip Erdel banlığını ona zabt ettirip daha önce Erdel hâkimi olan Rakoçi-oğlu denilen hâinin fesadını def' etmek işi de Vezir Seydi Ahmed Paşa'ya sipariş olunup müekked emr-i hümâyûn gönderilir[52]. Evliyâ Çelebi, Kaya Sultân merhûme olduğunun yirminci günü Sultan IV. Mehmed Melek Ahmed Paşa'yı Köprülü ile birlikte huzûruna çağırıp Bosna eyâletini Melek Paşa'ya ihsân ettiğini kaydeder. Seydi Ahmed Paşa Budin'e nakl olunur. Bu tayinin sebebi Bosna Beylerbeyisi olarak Seydî Ahmed Paşa'nın halka çok zulm etmiş olmasıdır[53].

Daha evvel Erdel'i tekrar ele geçirmek için 60 bin kişilik bir ordu ile harekete geçen Rakoçi-oğlu süratle üzerine yürüyen Tatar kuvvetleri karşısında perişan olmuştur. Rakoçi-oğlu'nu bu işe sevk eden Gülbanuç adlı hâin ise Tatar askerinin eline geçmiş olup uzun müddettir hapistedir. Daha sonra 100 bin altın fidye vermek üzere kurtulmasını Kırım Hanı'na rica eder. Han da kabul eder. Adı geçen meblağı toplamak için akraba-i taallukatına adam gönderilir. Akrabaları belirtilen meblağı toplamak üzere gayret ederlerken Eflâk Voyvodası Civan Bey denilen habis durumdan haberdar olup Han'a haber gönderip takdir olunan 100 bin altını göndermeği taahhüd ederek karşılığında Gülbanuç'u ister. Kırım Han'ı da voyvodaya itibar ve itimat edip birkaç nefer Tatar askeri ile Gülbanuç'u gönderir. Gülbanuç hilekâr bir adamdır. Eflâk voyvodası ile birlikte isyan ederek fidye talebi için gelen Tatarları ve binden fazla Müslüman tâcirleri öldürürler. Voyvoda Gülbanuç'u Rakoçi-oğlu'nun yanına gönderip devlete karşı ayaklandığını açığa vurur. Rakoçi-oğlu ile Gülbanuç birleşerek 20 bin kişilik bir kuvvet toplayarak yeni Erdel voyvodası Barçkai Ekoş'un üzerine yürürler. Ekoş'un mukavemete iktidarı olmadığından durumu divana arz eder.

Divan, yukarıda belirtildiği üzere bu işi Seydi Ahmed Paşa'ya havale eder. Rakoçi-oğlu Erdel'e yaklaştığında Ekoş Seydi Ahmed Paşa'dan imdad ister. Seydî Paşa yanında olan serhad askerinden dört bin miktarı şeci' ve nâmdâr adamları Siyavuş Paşa kardeşi Sarı Hüseyin Paşa ile Ekoş'un imdadına gönderir. Kendisi de gerekli mühimmâtı tamamladıktan sonra hemen yola koyulur. Rakoçi-oğlu bu gelişmeleri haber alır ve yolları üzerindeki bir sarp derbendden asker-i İslâmı geçirmemek için bir miktar asker gönderir. Hüseyin Paşa bu hileden haberdâr olunca acele ile serdâr Seydi Ahmed Paşa'ya haber uçurarak eğer düşman askeri varmazdan evvel mürur etmezlerse yanında olan gâzilerden bir ferdin kurtulamayacağını bildirir. Seydi Ahmed Paşa haberi alır almaz süratle hareket eder düşman yetişmeden adı geçen derbendden geçerler. Kendisine bağlı 4-5 bin mikdarı asker ile Ekoş'un bulunduğu kaleye gelir. Kalede olanlar

[50] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1721-23.
[51] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1756; Uzunçarşılı, *1973:* 368-369.
[52] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1848-1849.
[53] Evliya Çelebi, 2001a: 135.

mühimmât-ı lâzımeyi tamamlayıp Rakoçi-oğlu kuvvetleri ile cenge başlamışlardır. Kalenin muhafazasında olan İslâm askerleri zaman zaman düşman taburları üzerine çıkıp pervâsızca hücumlar edip düşmana mağlup olmazlar.

Bu minval üzere beş ay kadar mütemadiyen ceng edip Seydi Paşa'nın imdad için gönderdiği adamlar defalarca gelip hallerini bildirmişlerdir. Lâkin kışın şiddetinden hareket olunamamış, işi bahara bırakmışlardır. Bahar erişince paşa harekete geçer. Serhad ahalisi ile "*azm ü rezm ahvâli müşâvere*" olunur. Serhad ahvâlini bilenler Erdel kavminin üç cins olduğunu[54] bir fırkasının cengci ve kin güden olup "*tîğ-zenlik ve ser-şikenlik ile mevsûf*" olduklarını ve bunlara kendi aralarında Hayduk-Şah denildiğini beyan ederler. Bu zümrenin memleketleri yağma ve hasaret ve kaleleri ve köyleri harâb edilir ve emvâl ve eşyasını garet olunursa Alllah'ın yardımıyla diğerlerine cevap verilmesinin kolay olduğunu belirtirler. Bu fikir kabul olunup derhal Hayduk Şahlar üzerine yürünür. Hayduklar da asker-i İslâmın üzerlerine geleceğini haber alınca metanet ve istihkâmı ile bilinen Varat kalesinin komutanı Barçkai dedikleri la'in ehl-i İslâmın memleketlerine girmesini önlemek için 20 binden fazla asker ile serhadlerinde olan bir dar vadinin geçidini tutmak için süratle azimet ederler. Fakat asker-i İslam'ın derbendden geçtiğini müşahede edince "*derûnlarına havf u haşyet düşüp*" mukabeleye muktedir olamayacakları mülahazasıyla geldikleri gibi geri dönerler. Seydi Ahmed Paşa kuvvetleri peşlerinden bunlara yetişir ve Kolojvar yakınlarında bir çoğunu kılıçtan geçirir ve bir kısmını da esir edip, toplarını ve cebehanelerine el koyarlar. Rakoçi-oğlu da bu muharebede yaralı olarak firar ederse de yaralarının tesiri ile ölür[55]. Bu zafer sonunda 4 bin kadar kelle, bir hayli esir ve davul ve sancakları Divan-ı hümâyûna gönderilir[56]. Daha sonra uğradıkları köyleri ve kasabaları yağmalayıp, kale ve palangaları ateşe verip metaneti ile meşhur Bucay kalesine inerler[57].

Sultan IV. Mehmed'in Bursa'ya gitmesi kararlaştırılınca 26 Mayıs 1659 (4 Ramazan 1069)'da Bâbüs-saâde önüne tuğlar dikilir. 9 Haziran 1659'da (18 Ramazan 1069) 'da veziriazam Köprülü Mehmed Paşa da ordu ile Üsküdür'a geçer. Aynı gün Budin valisi Seydi Ahmed Paşa'dan doksan adet kelle ile yetmiş adet Macar esiri gelip tersâne-i âmireye teslim olunur[58].

Seydi Ahmed Paşa Köse Ali Paşa ile Varat kalesi muhasarasına katılır. Serdâr Alî Paşa, Seydî Ahmed Paşa'yı bir koldan kale döğmeğe ta'yîn eyler. Seydî Paşa "*sem'an ve tâ'aten*" deyip itaat ettiğini bildirirse de "*cümle hayme [vü] hargâhların bozup bir gayrı yere kurup meksi hıyâm edüp guzât*ı müslimîn içre gelmeyüp, ' Biz bu taraf*ları muhâfaza ederiz*' " deyü serdâra haber gönderir. Ali Paşa "*Olmaya illâ hayr*" deyüp var kuvveti bâzûya getirir[59]. Nitekim Serdar Ali Paşa kaleyi feth için çalışırken "*her gediği erbabına verip tayin buyurmuşlardır*". Ancak Seydî Ahmed Paşa Budin eyâletiyle bir kola tayîn olunmaz. "*Hemân kal'anın şimâl cânibinde deryâ-misâl asâkiri cengâver ile asâkiri nusret-me'seri muhâfaza eder*" ve "*etrâf [u] eknâfe çete ve poturalara gider*". Yine böyle iken Serdâr Alî Paşa Seydî Paşa'nın her umûrunda yardım eder. Seydi Ahmed Paşa ve Tatarlar çete ve poturlarda çok ganimet alırlar[60]. Fakat şiddetle muhasara edilmesine rağmen Varat kalesi alınamamaktadır. Seydi Ahmed Paşa Budin eyaletiyle Varat kalesinin bir tarafını döğmeye tayin edilince Seydî Paşa: "*Ben askeri İslâm'ın ensesinde kafâdârın ve cümle nâhiyeleri gâret ü tâlân etmeğe me'mûrun ve ihtimâldir kim bir tarafdan Kemen Yanoş Kral*ı bed-fi'âl asker*i İslâm üzre gelirse inşâ'allâhu Te'âlâ sizler cümle yerlerinizden hareket etmeyüp kal'a döğmeğe bezli himmet ediniz, olmaya illâ hayr. Gerüden gelen küffâr ile ben söyleşirim*" der. Buna cümle umûr-dîde ihtiyârlar: "*Bire Seydî Paşa, pâdişâh bize Erdel'i gâret edüp ıhrâk bi'n-nâr eylen demedi. Sizden Vârat kal'asın isterim dedi. Belî bu Erdel diyârın harâb etdin ve a'dâyı kırup hasâret etdirdin. Herkes aldu*ğını alır. *Bizim pâdişâha verecek kabzai tasarrufumuzda ne kalır ve dîni mübîn*

[54] Evliyâ Çelebi, dört bölük hükûmet diyor, "*Bu Erdel memleketi dörd bölük hükûmetdir. Bir bölüğü Erdel'dir. Bir sınıfı Saz'dır ve bir bölüğü Seykel'dir. Ve bir bölüğü Hayduşak'dır. Cümle Macar'dan bahâdır ve ankâ ve şecî' ve mahbûb u mahbûbeli vilâyetdir*", *Evliya Çelebi, 2002:* 19.

[55] Evliyâ Çelebi, Rakofçi'nin yaralandığından bahsetmez. Doğrudan Gâzî Seydî Ahmed Paşa'nın Erdel'de iken Kolojvâr kal'ası altında Rakofçi Kral'ı katl ettiğini kaydeder, EÇS, 5, 77.

[56] Abdi Paşa, *2008:* 143-144.

[57] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1854-1856.

[58] *Târih-i Nâimâ*, IV, 1834.

[59] *Evliya Çelebi, 2001a:* 214.

[60] *Evliya Çelebi, 2001a:* 215.

için zabtımızda ne olur ve bize âhiri kâr â'id ü fâ'id ne olur? Bu vilâyeti nehb u gâret etmeğe Tatar askeri me'mûrdur ve Kemen Yanoş la'în bu kal'a altındaki asâkiri İslâm'ı basmağa gelirse cânibi erba'amızda niçe eyâlet askeri karavullarımız var ve iki üç fersah yerde Tatar askeri var. Elbette bir iki gün mukaddem haberler alınur. Hemân hânım Seydî Ahmed Paşa, Budin eyâletiyle meterise gir" dediklerinde, Seydî Paşa: "*Biz Budin eyâletiyle ve cümle sipâhiyân gâzîler ile meterisde olan gâzîlerin kafâdârıyuz, gayrı işe me'mûr değiliz*" diye cevap verir. Meşveretde bulunan bütün vüzerâ ve mîri mîrânlara ve ümerâlara ve gayrı iş erlerine tenbîh ü te'kîd olunup, "Şimden gerü kal'aya göz açdırmayup, bir gün mukaddem kış gelmeden eller ve ayaklar donmadan hemân kal'ayı kabza*i tasarrufumuza alup hazînei pâdişâhîyi hıfz edüp tahassun edelim, kim bilür ne ola?*" diye tenbîhler olunur. Mecliste hazır olanlar, "*Sem'an ve tâ'aten*" deyüp Fâtiha okunur. Sonra herkes kollu kollarına gidüp yirmi yedi aded balyemez ve kâfire amân vermez topları ve bu kadar kolumburuna ve şayka ve şâhî toplara bir fitilden ateşleyip kâfire göz açdırılmaz. Kalenin beş tarafında kırkar ellişer arşın yerlerin yıkılıp rahnedâr olduğu ortaya çıkar. Sonunda şiddetle muhasara olunan ve dövülen kale teslim olur[61].

SSerdâr Alî Paşa; Vârat fethinde "*cân ve baş oynadup*" fedakarlık eden gâzileri mükafatlandırır. Tımâr, ze'âmet, gedik ve terakkîler verir. Evliya Çelebi "*zamânın Rüstem-i Sâm-ı akrânı*" saydığı Seydî Ahmed Paşa'yı tekrar meth eder. Gerçi Vârat kalesi altında metrise girmemiştir fakat etrâfı muhâfaza etmiştir. Onun korkusu ve haşyetinden Kemen Yanoş Kralı dâl kale altına gelip gece baskınları edememiştir. Evliya Çelebi'ye göre fetihten önce Seydî Paşa muhâfazada kalıp meterise girmediğinin ayıbını örtüp cümle bildiği gâzîleri Vârat altında başına toplayıp gece baskınlarına ve çeteye ve poturalara giderdi[62].

Seydi Ahmed Paşa'nın Varat kalesinin fethi sırasında metrise girmemesi ve Serdâr Ali Paşa tarafından emredilen hususları yerine getirmemesi onun Erdel serdarlığından alınmış olmasıdır. Aslında Avusturya kralı ve Almanya imparatoru Erdel'i ele geçirmek için iki devlet arasındaki sulha aykırı hareketler yaptırmaktadır. Rakoçi-oğlu'nu tahrik eden odur ve Sikellit ve Kolojvar kalelerini zabt etirmiştir. Bunun üzerine Seydi Ahmed Paşa pek şiddetli hareket ederek imparatorun toprakları içerisine girmişti. Osmanlı hükûmeti barışı korumak için Seydi Ahmed Paşa'yı serdarlıktan azl ederek meseleyi kapatmak istemiştir[63].

[61] *Evliya Çelebi, 2001a:* 218.

[62] *Evliya Çelebi, 2001a:* 219.

MELEK AHMED PAŞA'NIN SEYDİ AHMED PAŞA İLE ALAKALI BİR RÜYÂSI VE EVLİYÂ ÇELEBİ'NİN RÜYAYI YORUMLAMASI

Bir gün sabâh namazı vaktinde Hilevne sahrâsında[64] Hilevne Yeniçeri Ağası Halîl Ağa ve Tekeli Paşa Kethüdâsı Hüseyin Ağa ve Evliyâ Çelebi hâzır olup, Melek Ahmed Paşa; gördüğü bir rüyayı anlatır : Rüyasında Melek Paşa Seydî Ahmed Paşa'nın inşâ etdiği namâzgâhın minberine çıkıp cümle askere Cum'a hutbesi okur. Hutbeyi okurken Seydî Ahmed Paşa "*zırh u zereh-külâh ve ser-penâhın ba*şına geymiş" olduğu halde minber merdiveninden yukaru çıkıp : "Âh Birâderim, benim minberime çık*mak hüner değildir. Beni Köpürlü Mehemmed Paşa vezîre arz edüp beni öldürmeden halâs eyle. Yohsa beni böyle bir Cum'a günü şehîd ederler*" deyip ağlar. Melek Ahmed Paşa hutbeyi bırakıp, "*Elem çekme birâder, seni anlardan Allâh kurtarır. İnşâ'allâh senei âtîde seninle Tımışvâr ovasında mülâkat olup seni bir hâl ederiz. Elem çekme. Var Budin'e girüp kal'ayı bir hoşca amâr edüp hıfz u hırâset üzre ol*" der. Seydi Ahmed Paşa da, "*Kabûl etdik. Hemân bizi hayır du'âdan unutma*", diyerek minberden geri geri ineyim derken baş aşağı düşüp yuvarlanır ve merhûm olur. Melek Paşa, "*Bire meded, şu hutbeyi tamâm edüp şu gâzî vezîri defn edelim*" der. Fakat görür ki, Karşıki Porolok dağından boğazları zincirli yedi sekiz yüz mikdârı kara domuzlar dağlardan sahrâya inip Cum'a namâzı kılan cemâ'ati bölük bölük bölerek cemâ'at içine girüp minber dibinde yatan Seydî Ahmed Paşa'nın cesedine birkaç diş vururlar. Ammâ cemâ'at aslâ safların bozmaz ve bu domuzların içinde bir semiz sarı ayı seğirde seğirde boynunda zincirin sürüyüp hemân minbere çıkmağa başlar. O arada Evliyâ Çelebi Çelebi , ayının zincirinden yapışup

[63] Uzunçarşılı, 1973: 402.

[64] Seydi Ahmed Paşa Hilevne kalesinin bulunduğu yöredeki bir sahrada bir namazgâh yaptırmıştır. Evliyâ Çelebi, Hilevne kalisini seyr ü temâşâ edip, oradan arkadaşlarıyla Hilevne sahrâsında Seydî Ahmed Paşa namâzgâhı dibinde Melek Ahmed Paşa ile buluşur, *Evliya Çelebi*, 2001a: 236.

minberden aşağı çekip düşürdüğünde, Melek Ahmed Paşa "*Bire Evliyâ'm öldür*" diye minberden bağırır. Evliyâ Çelebi dal kılıç olup ayıyı katl edip leşini Seydî Ahmed Paşa'nın cesedi yanına kor. Melek Paşa da hutbeyi tamâmlayıp salâtı Cum'ayı edâ etdikden sonra cemâ'at içine gelen kara domuzları kırın diye emrettiğinde cemâat hepsini kılıçla kırarlar. O sırada paşanın silahdarı sabâh için paşayı uyandırır.

Evliyâ Çelebi rüyayı şöyle yorumlar:

"*Bu mansıb mukaddemâ Seydî Paşa'nın idi. Bize verdikleri mansıb anın minberi idi. 'Benim minberime çıkmak hüner değildir. Beni Köprülü'den kurtar', dediği Köpürlü'den havf etdiğidir ve 'Seni Köprülü'den kurtarırız' dediğiniz Allâhu a'lem dünyâ köprüsünden geçer halâs olur ve Budin'de kal'ayı amâr eyle dediğiniz şimden gerü dîn ü îmân ve mezhebin amâr eyle dediğinizdir ve minberi mansıb*ında hükm*i hükûmât etdiğinizdir kim bir dahi Seydî mansıb*ı Bosna*'ya tâlib olup minbere çıkmak murâd edinüp minberden tekerlenüp öldüğü mansıb*ı Bosna *ana müyesser olmayup Allâhu a'lem hınzîr gibi düşmanları anı mecrûh edüp şehîd etmeleridir ve Allâhu a'lem bu bizim askerimiz içine küffâr kara hınzîr gibi bir şebhûn edüp girir, ammâ inşâ'allâh cümlesini dendâ[n]* ı tî*ği bürrândan geçirüp yerleri dâr*ı cahîm olur". Melek Ahmed Paşa da Evliyâ'nın tabirine katılır ve "*Tîz cümle asker* pür-silâh olsunlar ve gâfil ol*mayup âmâde dursunlar*" deyince Hilevne sahrâsında olan "*deryâ-misâl asâkiri İslâm*" coşup Porolok dağlarına doğru at gezindirerek giderler. Günlerden Cuma'dır. Gâziler cirid oynarlarken dörd beş atlı gelir. İmdad isterler. İsmâil Alaybeği, Çoltaroğlu, Yenge Kırığı, Nakoğlu, Gırbo Bölükbaşı, Çitineli Baba Ahmedoğlu İsmâil Bölükbaşı maiyetlerinde bulunan "*asâkiri İslâm*" ile kâfirin İspilet kalesi altından bir hayli ganimet alıp gelirken Porolok dağında düşmanın pususuna düşmüşlerdir ve halen savaşmaktadırlar. Melek Ahmed Paşa'dan "*Amân devletli vezîr, işte yakındır. Şu gâzîlere hızır gibi yetişüp imdâd ve feryâdlarına dâd edin*" derler. Paşa derhal, iki bin aded güzîde ve pür-silâh atlı askere Başbölükbaşı Arnavud Hüseyin Bölükbaşı serdâr edüp bin kadar piyâdeleri boş atlara bindirüp imdâd gönderir. İki ateş arasında kalan pusuya yatmış düşman mağlup edilir. Birçoğu kılıçtan geçirilir. "*Kâfirden bin altmış kelle ve yedi yüz diri esîr ve yetmiş aded haçlı bayrak ve tabılları ve mizmârları ile yetmiş aded harâmî başları esîr olup kayd [u] bend-i zincîr*" olurlar.

Melek Ahmed Paşa, bazı esirlerin İstanbul'a gönderilmesini arzu eder. Fakat serhad gâzileri karşı çıkarlar. "*Devletli vezîr, bu kâfirleri İslâmbol'a gönderirsen, bunlar birer takrîb ile kürekden halâs olup yine bu serhaddimizi harâb ü yebâb ü tebâb ve bizleri kebâb ederler. Lütf eyle bunları da hemân kelle pa*ça edüp İslâmbol*'a götürmesi kellelerinin âsân olur*" derler. Atlıbeğzâde adlı bir gâzi şöyle der : "Şu Köse *mel'ûn harâmîyi devletli vezîr* gördün mü? Seydî Ahmed Paşa *vezîrimizin bölükbaşısı idi. Marina kal'ası cenginde mürted olup Venedik kâfirine kaçdı ve bizim gâzîlerden niçe âdemleri şehîd etdi. Âhirü'l-emr hamdi Hudâ Marina kal'ası feth olup bu mel'ûn bir kayığa binüp Zadra kal'asına kaçdı. Hamdi Hudâ bu cengde bugün ele geldi ve bu zincirde olan kâfirin dahi cümleleri böyle mel'ûnlardır. Bunları cümle katl edersen, gazâyı ekber edersiz*". Paşa bunun üzerine gâzilerin dileklerini kabul eder. Önce mürtedd olan kâfir katledilir. Zincirle bağlı esirlerden birisi zinciriyle kurtulur ve paşanın yanına gelir. Evliyâ zincirin ucundan yakalar ve çeker ve kâfir yere düşer fakat can havliyle kalkıp Seydi Ahmed Paşa'nın musallası minberine çıkar. Paşa : "*Bire şu kâfir ne zehredâr şecî' ve cerî kâfir olur*" deyince serhad gâzîleri : "*Bire sultânım, bu kâfiri gördün mü? Buna ism [ü] resmiyle Vasil, ya'nî ayu harâmî başı derler. Bu serhadimizi yigirmi yıldır Tekeli Paşa* yılından berü bu yolları ve belleri ku*rutmuşdur*" diye şahâdet ederler.

Paşa: "*Allâhu ekber, tîz-e yeniçeri ağası bu sabâh sana ve Tekeli Paşa kethüdâsına ve bizim Evliyâ'ya bir vâkı'a dedim. Ben minberde hutbe okurken Seydî Paşa minbere çıkup ve aşağı inerken düşüp başı düşdü ve bir zincirli ayu minbere çıkup üzerime hücûm eyleyüp, Evliyâ'm zincirinden çeküp yere düşürdü ve Evliyâ ayunun boynun urdu deyü bu sabâh bu vâkı'a size dimedim mi? İşte hâlâ ol rü'yâyı sâliham idi ve hâlâ iskemle ile minber dibinde oturup Seydî Ahmed Paşa karındaşımın mürtedd olan bölükbaşısı imiş. Başın kesüp minber dibine bırakdım. Ol vâkı'a budur. İnşâ'allâh Seydî karındaşım dahi çok mu'ammer olur ve Evliyâ'm zincirinden çekdiği ayu* işte bu mel'ûn idi kim min*berde menim üzerime hücûm [eden] mel'ûnun asıl ismi Vasil imiş. Bire Evliyâ'm, vâkı'amda bu ayuyu öldürdün. Şimdi dahi*

âşikâre boynunu ur" deyince, Evliyâ Çelebi etek öpüp, "*Sultânım, vâkı'an şimdi vâki' olsun*" der ve Receb adlı yiğit bir gulâmına belindeki şeyhanî kılıcını verip Vasil adlı kâfiri katlettirir[65].

Evliyâ Çelebi seyahatnâmesinin 5. cildinde Marina adlı kaleden bahsederken bin yetmiş tarihinde Gâzî Seydî Ahmed Paşa tarafından feth edilip yakıldığı ma'lûmumuzdur, der. Marina kalesi hala küffârın elindedir. Küffâr "*sa'b ve metîn ve müzeyyen*" olan kaleyi imar etmiştir[66]. Keza Evliyâ Çelebi Laboş adlı kaleden bahsederken bânîsiin Betlen Gabor kral olduğunu ve Sultan (IV.) Mehmed fermânıyla Köprülü vezîr ile Seydî Ahmed Paşa tarafından feth edildiğini kaydeder[67].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN BUDİN BEYLERBEYİLİĞİNDEN AZLI

Evliya Çelebi Budin valisi olan Seydi Ahmed Paşa'nın mektuplarını veziriazam Köprülü Mehmed Paşa'ya götürür. Köprülü'nün mektuplarını da Melek Ahmed Paşa'ya götürür[68]. Bir müddet sonra Seydi Ahmed Paşa Budin'den azl oluncaktır[69]. Daha sonra da Seydi Ahmed Paşa'nın katli için ferman ve hatt-ı hümâyûn gelecektir. "*Hikmeti Hudâ ol günlerde Köpürlü Mehemmed Paşa'dan emri şerîf ve hatt*ı hümâyûnı sa'â*det-makrûn gelüp Seydî Ahmed Paşa'nın başın istemişler. Alî Paşa'nın aklı başından gidüp, 'Bu sefer üzre böyle gâzî yiğide kıymak ne demekdir?' deyüp hatt*ı şerîf*i güm etdi. Seydî Ahmed Paşa da bu habere muttali' olup her bâr serdâra geldikde iki bin aded yarar ve cengâver ve dilâver ve serveri hünerver serdengeçdi yiğitlerle pür-silâh âmâde gelüp bî-bâk ü bî-pervâ gelüp giderdi. Bir gün Seydî Gâzî, efendimiz Melek Ahmed Paşa'ya gelüp eydir: "Benim efendim, âhir bu Köpürlü beni öldürür. Dînime kıyamam ve kâfiristâna kaçamam. Benim oğlum Mehemmed'im senin garîbin ve öksüzün olur. Bu oğlan sana Allâh emâneti" deyü beğin elinden yapışup Melek Ahmed Paşa'nın kürkü içine koyup ağladı ve huzzâr*ı meclisde ağlamadık âdem kalmadı ve Seydî Paşa *kalkup alayıyla çıt-a-çıt ordusuna gitdi*"[70].

Evliyâ Çelebi, daha sonra Seydi Ahmed Paşa'nın katlinin sebebini anlatır. Seydî Ahmed Paşa Haleb eyaletine tayin olunduğunda vilâyet ahâlîsi "*Seydî Paşa* zâlimdir", diye Seydî P aşa'ya Haleb'i zabt etdirmez. Seydî Paşa, "*Pâdişâhım bana Haleb kal'asın ihsân ede. Beni niçün kabûl etmezsiz?*" diye otuz kırk bin adam ile Haleb'i muhâsara eder. Kaleye lağımlar ve meterisler sürüp birçok ağaçları kestirir. "*Domuz damları çatıp Haleb kalesi üzre havâleler ederek cengi azîmler edüp bu kadar ümmet-i Muhammed* pâymâl ü rimâl ve perîşân" olur. Bu sırada Köprülü Mehemmed Paşa da Trablusşam'dan ma'zûlen Haleb'e gelir ve bu hadiseye râstlar. İki tarafın arasını düzeltmek için uğraşır ve Seydî Ahmed Paşa'ya nasîhat-âmîz sözler söyler. Seydî Paşa ise Köprülü'ye bir alay laftan sonra ağır şekilde küfreder. Haleb kalesinin toplarla döğüp bazı yerlerin yıkar. Sonunda Seydî Paşa'ya Sivas eyâleti ihsân olunur. Köprülü Paşa Seydi Ahmed Paşa'nın yaptıklarını unutmamıştır. Bir Birkaç yıl sonra Köprülü Mehemmed Paşa vezîria'zam olur. Haleb altında Seydî'nin etdiğine bakmayıp Seydî Paşa'ya Bosna eyâletini ihsân eder. Beğko Paşa'yı ve Hısım Mehemmed Paşa'yı Venedik kâfirinin Kotur kalesi üzerine serdâr edip Seydî Ahmed Paşa'ya da Bosna eyâletini vererek onlara katar. Seydî Paşa'ya başkalarının maiyetine girmek son derece girân gelir. "*Beni serdâr etmedi*" diye Köprülü'ye rağmen cümle Bosna ve Hersek askeriyle eyâleti Bosna'da serseri gezip gecikerek Dubrovnik vilâyetine varıp iki yüz bin guruş mâl alup Gaçka sahrâsında meks etmesi sebebiyle Kotur kalesi feth olunamaz ve asâkiri İslâm hâ'ib u hâsir avdet ederler.

Seydî Ahmet Paşa'nın katlinin bir diğer sebebi Kotur ahvâlidir. "*Sene () târîhinde Köpürlü Mehemmed Paşa* Hısım Mehemmed Paşa*'yı Rûmeli eyâletiyle ve yigirmi oda yeniçeriyle bu Kotur kal'ası üzre serdâr*ı mu'azzam edüp gönderdikde yetmiş yedi gün muhâsara etdiler, ammâ Seydî Ahmed Paşa *Bosna eyâletiyle bu Kotur kal'ası* üzre me'mûr iken "Beni serdâr *etmediler" deyü ayak sürüp Kotur*

[65] *Evliya Çelebi, 2001a:* 237-239.
[66] *Evliya Çelebi, 2001a:* 256.
[67] *Evliya Çelebi, 2002:* 1.
[68] *Evliya Çelebi, 2001a:* 286-287.
[69] "*Serdâr*ı mu'azzam Köse Alî Paşa *Bosna eyâleti askeriyle kal'ai Tımışvâr altında meks etmiş, Rûmeli eyâletiyle efendimiz Melek Ahmed Paşa Dente kal'ası tarafında konmuş, Anadolu eyâletinde Çavuşzâde Mehemmed Paşa Virse kal'ası tarafına nüzûl etmiş, Budin vezîri İsmâ'îl Paşa eyâleti gâzîleriyle Tımışvâr;'ın semti garbîsinde nüzûl etmiş, Tımışvâr vâlîsi Siyâvuş Paşa karındaşı Sarı Hüseyin Paşa* cânib*i şimâle meks etmiş. Egre paşası askeriyle Balvan tarafına konmuş, Seydî Ahmed Paşa Budin'den ma'zûl cânibi şimâle konmuş, ammâ azîm askeri var idi*", *Evliya Çelebi, 2001a:* 318.
[70] *Evliya Çelebi, 2001a:* 318.

imdâdına varmayup Kotur altında asâkiri İslâm az olmağile Kotur'un fethi müyesser olmayup Hısım Mehemmed Paşa bî-feth avdet etdiler. Ba'dehu Köpürlü Mehemmed Paşa *da sene () târîhinde bu Kotur'a Seydî gelmediğiyçün Seydî'yi Tımışvar altında Serdâr Ali Paşa'ya şehîd etdir*" mişdir[71].

Bir diğeri ise Varat kalesi muhasarasında yaşananlardır. Yukarıda anlatıldığı üzere Bosna'dan azedilen Seydi Ahmed Paşa Budin eyaletine atanır. Bosna ise Melek Ahmed Paşa'ya verilir. Vârat gazâsına Alî Paşa'nın maiyetine tayîn olunan Seydî Paşa "*Yine bana serdârlık gelmedi*" diye memnuniyetsizliğini çeşitli şekillerde gösterir ve Vârat kalesi metrisine girmez. Buna rağmen kale Köse Alî Paşa'nın gayreti ile feth olunur.

Bu tavır ve hareketi yüzünden Budin'den de azl edilir. Daha sonraki sene Erdel içine askeri İslâm ile girmek fermân olunduğunda, "*Budin'den ma'zûlüm*" diye yine çeşitli bahanelerle ayak sürür. Bunun üzerine Köprülü tarafından yedi kerre Seydî Paşa'nın katline hattı şerîfler gelir[72]. Fakat Serdâr Alî Paşa Seydî'yi sevdiği için katl etmez. Hatta Evliyâ Çelebi'nin beyanına göre Seydî Ahmed Paşa'ya gizlice hattı şerîfleri gösterip, "*Bana geldiğin zamân iki üç bin askerle pür-silâh gel*" diye Seydî'ye tenbîh eder. Seydî Paşa da kırk elli adam ile serdâra gelüp gitmeğe başlar. Böylece serdar Seydi Ahmed Paşa'yı katletmeye fırsat bulamıyorum demiş olmaktadır.

Daha sonraları Seydî Ahmed Paşa'nın katli içün Melek Ahmed Paşa'ya hattı şerîf gelmeğe başlar. Melek Paşa da, "*Seydî Paşa bir mücâhidün fî sebîlillâh gâzî vezîri dilîrdir. Bu mahalde nice katl edeyim?*" diyerek hattı şerîflere itibar etmez. Serdar Ali Paşa gibi o da Seydî'ye "*Bana gâfil gelme ve pür-silâh âdemlerle gel*" diye tenbîh eder. Çünkü Evliyâ Çelebi'ye göre Melek Ahmed Paşa her zaman "*katli nefs etmeden ve katl etdirmeden gâyetü'l-gâye*" kaçınmaktadır.

En sonunda Serdâr Alî Paşa'ya gönderilen hattı şerîfte, "*Ya Seydî'nin başı, ya senin başın*" denilmektedir. Serdâr Alî Paşa çaresiz kalır ve "*Bir vezîre dahi hatt gelüp serdâr*ın başı gide" diye korkar. Nâçâr Seydî'nin katline azîmet eyler. Zîrâ daha evvel Seydî'nin Vârat'a imdâd etmediğinden dolayı "*derûnunda bir ukdei kîni kibirden var*" dır. "*Seydî olmasa Alî Paşa* Vârat kal'as*ın alamazdı*", diye halk arasında söylenti vardır. Paşa bundan da rahatsızdır. Bu sebeple bu defa Seydî'nin katline "*ihtimâm*ı tâm" eder.

Bu esnâda Evliyâ Çelebi bir Cuma gün Seydî Ahmed Paşa'ya varıp beraber yemek yerken Seydî Paşa, "*Bizi Budin vezîri İsmâ'îl Paşa öldürmeğe hâzır olmuş. Tîz bizim bölükbaşılar silâhlansın. Varalım, görelim. Olmaya illâ hayr*" diyerek yemekten sonra cümle askeriyle pür-silâh olup İsmâil Paşa'nın Budin ordusuna gitmeye hazırlanır. İsmâil Paşa'nın kapıcılar kethüdâsı gelüp, İsmâil Paşa'ya: "*Sultânım, işte Seydî Ahmed Paşa geliyor*" dediğinde, İsmâil Paşa maiyyetine: "*Tîz elhamdülillâh şu kâfir Seydî geldi. Bire tîz ip hâzırlan. Cümle ağavât ve levendât ve iç ağaları* hâzır-bâş olsunlar" emrini verir. Derhâl otağının içinde herkes pür-silâh olup âmâde dururlar. Kısa zamândan sonra Seydî Ahmed Paşa da karşıdan görünüp İsmâil Paşa otağı kapısından içeri "*gürûh*ı askeriyle" girer. Seydî Paşa atıyla tâ otağın sofası üzere ipek halıları atına çiğneterek orta direk dibine inerek bir yasdık üzerine "*Rüstemâne karâr edüp ne selâm ve ne aleyke demeyüp cânibi erba'asın kat-ender-kat pür-silâh nebtîz semm-i helâhil kırkar kerre ecel destinden girîbânların çâk edüp rehâ bulmuş Seydî'nin kağan arslan kafâdâr yiğitleri içinde Seydî kalup fethi kelâm*" eder. "İsmâ'îl Paşa *karındaşım, aşk olsun ve beni öldürmeğe niyyet etmişsin. Gazân kutlu olacak ola. Bu yanındaki ip nedir?*" dediğinde, İsmâil Paşa: "*Hayır bir şey ölçmek içün getirdmişdim*" der. Seydî'nin dört tarafındaki tepeden tırnağa silahlı ve zırhlı adamları Seydî'nin bir işaretini beklemektedirler. İsmâil Paşa bu hâli pür-melâli görüp kendi askerinin Seydî Ahmed Paşa'nın askerine el kaldırmağa kâdir olmayacakları anlayıp aklı başından gider. Telâşla : "*Bire tîz paşa karındaşımıza kahve ve şerbet getirin*" dediğinde Seydî Paşa ;: "*Bu kahve teklîfin ko. Şimdi sen benim başım mı alırsın, yohsa şimdi ben senin başın mı alayım?*" diyerek kartal gibi yerinden kalkınca, İsmâil Paşa şaştığından yanındaki yasdığı siper-misâl tutup ve ayağa kalkıp ip meydânda kalır. Hemân aklı başına gelip Boşnak lehçesi ile : "*Bak a cânum, Seydüm*

[71] Evliya Çelebi, 2002: 274.

[72] Seydi Ahmed Paşa'nın katlinin gerçek sebebi Köprülü Mehmed Paşa ile veziriazamlık konusundaki rekabetidir. Abaza Hasan isyanını bastıran Köprülü rakibi gördüğü Seydi Ahmed Paşa'yı ortadan kaldırmaya karar vermiş ve serdar tayin ettiği Köse Ali Paşa'ya verdiği talimatla onu öldürtmüştür (1661). Bkz. Uzunçarşılı, 1973: 399.

Ahmed Paşa, sen benüm dünyâ ve âhiret bürâderümsün" deyince Seydî : "*Ben köpek ile kardaş mı olur? Yokdur ve illâ ha ölürüm yokdur*" diye Çerkes şivesiyle hakaretâmiz sözler söyleyip kaplan ve pars gibi "*Rüstemâne apul apul*" yürüyerek ipek halılar üzerindeki "*yâr*ı kadîmi olan Kocadağlı *doru atına*" atlayarak pervâsızca alayıyla otağdan ayrılır.

İsmâil Paşa şaşkınlık ve utanç içersindedir. Bütün adamları arasında hareketli bir ölü gibi kalır. Daha önceleri Serdâr Alî Paşa'ya vardığında azarlayıcı sözler söyleyip, "*Efendimiz Köpürlü'nün emri şerîflerine ve hatt*ı hümâyûn*a itâ'at etmeyüp Seydî Paşa mel'ûnu katl etmezsin sen. Eğer bana bir kerre bir emr gelse ben Seydî'ye amân vermeyüp köpek gibi başın kesüp Deri Devlet'e gönderirdim, ammâ inşâ'allâh emri hatt*ı şerîf*siz ben anın nice başın keserim?*" şeklinde merdlik davası eden İsmâil Paşa birkaç gün sonra Serdâr Alî Paşa huzûruna vardığında, Ali Paşa: "*Birâder, işitdim Seydî Ahmed Paşa size varmış. Ya ni*çün şu zâlimi katl etmedin?" diye "*ta'n-âmîz*" sözler söyleyince, İsmâil Paşa: "*Bire şu kâfiri nice öldürürsün? Geldiği zamân cehennem zebânîsi gibi gelir*" dediğinde, Serdâr Alî Paşa;: "*Ya bana geldikde ravzai rıdvân gibi veya mâliki cennet gibi mi gelür. Her bâr bana melekü'l-mevt gibi gelir. Vallâhi ben Seydî'yi katl edemem. İşte sen de katl edemedin. Belki Seydî seni katl ederdi*" diye cevap verir[73].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN KATLEDİLMESİ

Bir Cuma günü Evliyâ Çelebi Seydî Ahmed Paşa'ya varıp elini öper. Hayır dua ve hal hatır suâlinden sonra Seydî Paşa: "*Cânım Evliyâ Çelebi! Bugün Cum'adır. Var Tımışvâr'da Horos kapusu handakı kenârında benim câmi'imde Cum'adan evvel devr-i şerîf tilâvet eyle. Bugün biz âhir Cum'amız kılalım. Zîrâ artık Erdel seferine gîririz, Cum'a namâzın kılamazız. Elbette benim câmi'ime gitmek gereksin*" diyerek on dokuz Venedik altını ihsân eder. Evliyâ Çelebi: "*N'ola sultânım, gidelim ammâ sâ'ate baksınlar, vakt-i salâte ne kalmış görsünler*", deyince Seydî Paşa: "*Ya Evliyâm sâ'atin yok mu?*" diye sorar. Evliyâ: "*Rûmeli'nde Alasonya şehrinde cirid oynarken sâ'atim düşmüş*" diye cevap verir. Paşa Evliyâ'ya hemen bir murassa' sâ'at bağışlar. Evliyâ saate bakar, "*henüz vakt-i Cum'aya üç sâ'at var*" der. Seydî Paşa: "*Dahi vakit vardır. Tîz bana at getirin. Bugün Cum'adır. Serdâr Alî Paşa karındaşımıza varalım. Geçen Cum'a İsmâ'îl Paşa potura vardık. Bu cum'a serdârımıza varalım*", deyince bir bölükbaşı : "*Bak a arslanım. Bu gece bir yavunculu düş gördüm. Gel bugün ata binüp bir yere gitme*", dedikde beş altı kişi dahi feryâd edüp "*Gitme âdem gitme*", derler.

Seydî Paşa: "*Ne dersiz hey kahbe gidiler. Bu gece ben bir düş gördüm. Hazret-i Hamza elime bir kılıç verüp, 'Kır şu kâfirleri. Sonra bu kılıcı benim başım üstüne ko' dedi. İnşâ'allâh biz yine şimdi Erdel'e gidüp yine Erdel'de bu yıl çok kâfir kırarım*" deyip, "*Bire tîz at getirin*" dedikde bir kır at getirilir. Ata bindiğinde ata ökçe etdikde hemân at geri otağ içine halıları ve mak'adları çiğneyerek tâ yasdıklara varır. "*Hemân Seydî bir fârisü'l-hayl olmağile atın iki cânibin üzengiye daladup kızıl kanlara atı müstağrak edüp mümkün olup at hârûnlukdan kesilmeyüp otakdan taşra çıkmak muhâl olup âhir atdan inüp bir doru ata süvâr oldukda ol dahi hırçınlığ u yanazlık edüp ol dahi iki kerre otak* içine fırlayup gir*dikde Seydî dibelik âteş-pâre olup selâhorlara gazab-âlûd atı ihtimâm-ı tâm ile sürüp âhir otakdan taşra çıkarup yemîn ü yesârına selâm vererek giderken dönüp ardına bakdı. Gördü kim çatal fitil fitile ve tîrkeş tîrkeşe ve rikâb rikâba kat-ender-kat levendât, ağavât, hüddâmât pür-silâh gelirler*". Seydî cümleye hitâben: "*Bire âdemler, düğüne mi gidersiz, yohsa cenge mi gidersiz. Yohsa beni yasakçı ile bir yere götürürsüz. Dönün âdemler. Ben bugün yabana gitmem, Serdâr Alî Paşa karındaşıma giderim. Andan âhir Cum'a namâzım kılmağa giderim*", der.

İki kerre âhir Cum'a namâzım, diye tekrâr etmesi Evliyâ üzerinde bir dehşet hâsıl eder. Cum'a ezânına hayli zamân olduğundan Evliyâ Serdâr Alî Paşa otağına varıp arka kapıda atdan inip hazînedâr çadırına varır. Selamdan sonra Hazînedâr: "*Evliyâ efendim, safâ geldin ve hoş geldin. Şimdi buracığa nerecikden gelirsiz*" diye sorar. Evliyâ, "*Vallâhi Seydî Ahmed Paşa efendimden gelirim. Ol dahi işte Alî Paşa efendime gelmededir*", der. Hazînedâr, Seydî Ahmed Paşa'nın akrabâ ve aşîretindendir. Elindeki su kepâzesi yayı çekmeğe iktidârı kalmayup "*bî-tâb u bî-mecâl*" kalır ve hayli telâşlanıp yüzünün rengi sapsarı olur. Derinden bin ah çeker. Evliyâ hazinedârın renginin değiştiğini farkeder. Hazînedâr hemen cümle iç ağaları çadırların dolaşıp bütün iç ağaların paşanın yanına gönderir.

[73] Evliya Çelebi, 2001a: 310-321.

Evliyâ Çelebi dahi Serdâr Ali Paşa'nın oturduğu otağın ardında Mü'ezzin İsmâil Çelebi ile biraz sohbet ederken Çengî Mustafâ Ağa dâmâdı Hüseyin Ağa gelüp Serdâr Alî Paşa'ya: "*Sultânım, Kara Seydî Paşa geliyor*" deyince Alî Paşa: "*Hazînedârı çağırın. Cümle iç ağaların hâzır edüp tenbîhimiz üzre tütünler ve kahveler ve şerbetler getirsinler*", der. Cümle iç ağaları hâzır olup sâbit-kadem durarlar. Ondan sonra otağ perdeleri açılıp Seydî Paşa âdâb üzere at ile içeriye kırk elli adım at ile gelip atından inerken sağ ayağı burkulup dizi üzere düşünce adamları koltuğuna girüp kaldırırlar. Ancak gelişi merdâne-cünbüş değildir. Evliyâ Çelebi Seydî Paşa'nın eşkâline dikkatle bakar, Paşa'yı hareketli bir ölüye benzetir. "*Meğer peymâne-i ecel pür*" olmuştur. Evliyâ burada bir beyit zikr eder :

"Edemez def' sakınmakla kazâyı kimse Bin sakınsan yine ön son olacak olsa gerek"

Seydî Paşa ağır ağır hareket ederek otağın sofasına çıkar. Serasker tâ baş direkde Seydî'ye istikbâle varınca Seydî, "*Es-selâmu aleyküm sultânım. Bahâr mübârek ola*" diye selâm verir. Serdâr selâma mukabele eder. Seydî Paşa orta direk dibinde durup : "*Sultânım, Bu Tımışvâr altında nice biz otururuz. Hemân bu yurddan kalkup göç edelim ve bir gayrı diyâra gidelim*" deyince, Serdâr: "İnşâ'allâh bugün sizi ileri geçir*üp çarkacı ta'yîn ederiz*" diye cevap verir. Seydî : "*Allâh sultânımdan râzî ola. Bizi dîn uğuruna hidmete kabûl etdin*", der. Bu arada gelen kahveler içilirken Selâm Çavuşu Hüseyin Ağa ve Küçük Çelebi gelip : "*Bugün mübârek Cum'a gündür. Yeniçeri Ağası Çelebi Ağa geliyor*" deyince Seydî Paşa yerinden fırlar : "*Sultânım, ağa gelürse biz gideriz. Du'âlar sizi*" deyip giderken Alî Paşa, hemen, "*Bire vurun şu kâfiri*" deyince otağın bütün sokakları yere batar. Cümle Alî Paşa askeri pür-silâh Seydî Ahmed Paşa üzerine hücûm edince Alî Paşa perde ardına girip hazîne çadırına firâr eder. Seydî Paşa otak meydânında yalnız başına ceng-i azîm eder. Ancak kurşun la'net yağmuru gibi yağar.

Evliyâ Çelebi görür ki, bir kurşun Seydî'nin memesi altına isâbet eder. Seydi Paşa "*Hay meded kâfirler*" diye koynundan makramasın çıkarıp kurşun yarasına sokup dal hançer olup "*Bire at yetişdirin*" diye feryâd ederek âhir kurd koyuna girer gibi hemen sağa sola saldırır. Otağdakileri hançer ile târumâr eder. Bu hâl ile köpek cengi ederek otağ dâiresinden dışarı çıkar. Ama kafâdâr askeri yok ve her tarafda düşmanı çoktur. Bir sarıca mutfakta ucu yanmış bir odun ile Seydî'nin koluna vurur. Seydî'nin elinden hançeri fırlar. O sırada bir şâtırı paşaya bir gaddâre yetiştirince Paşa gaddâre ile hayli adam yıkıp bir adamı iki parça eder. Bu arada şâtırı öldürürler. Paşa'nın yedi adamı da yanalanır. Silahdârı Küçük Şahin ve Gürcî Beğzâdeler yaralanırlar. Seydî Paşa mecalsiz ve dermansız meydân-ı ma'rekede hareket etmekte olduğu sırada Sarrâcbaşı Seydî'ye bir at yetişdirir. Seydî Paşa ata bineyim derken biri ata bir kılıç darbesi indirir. At cân havliyle Seydî'nin göğsüne iki ayağı ile vurur. Seydî yere düşünce boğazına "*kereke gaytanı*" (ip) geçirirler. İpten kurtulmaya çalışırken kendi hüddâmlarından bir nânkör Seydî ile yaka yakaya ceng eder. "*Kereke gaytânı*" ecel yılanı gibi boğazına sarılır. Çadırın ipleri dahi ayağına dolaşır. Elindeki "*gaddâre de gaddârlık edüp yâverlik etmeyüp*" Seydi Paşa'nın kendi hüddamı bir odun vurunca artık Seydî sersemler. Bu arada "*cümle haşerâtlar başına*" üşüşür. Paşa yakalanır ve otağ içine götürülür. "*Asker içinde fetret ü tuğyân olmasın*" diye derhal Gâzî Seydî Ahmed Paşa'nın kellesin teninden ayrılıp şehîd etdiklerinde ordu içinde bir feryâd kopar ki gûyâ rûz-ı mahşerden nişân olur.

Seydî Ahmed Paşa ve yeniçeri ordusu ve Budin ordusu ve Melek Ahmed Paşa'nın Rûmeli ordusundan asker Serasker Alî Paşa'nın otağına varıp isyan ederlerse de takdire çâre yoktur. Merhûm Seydî'nin na'şını herkes meydânda görüp, "*Vâ hasretâ ve vâ firkatâ! Ordumuzun sâhib-kırânı gidüp bu sene Erdel diyârı kâfiristânına nice girüp Kemen Yanoş kral ile nice ceng edüp nice kral nasb edüp bin iki yüz kîse iki yıllık harâcı nice tahsîl edüp pâdişâha nice cevâb veririz*" diye herkes figân edip perîşân olurlar.

Evliyâ Çelebi bu hâli görüp atına biner ve derhal Melek Ahmed Paşa'ya gelir. Seydî Paşa ahvâlin bir bir anlatır. Melek Paşa'nın aklı başından gider, "*Ey hâce bugün sana ise, erte banadır*" diyerek cümle ağalarını huzûruna çağırıp vasiyyet eder. Mühür kesesinde olan üç yüz parça elmas taşları cümle defter ile on kıt'asın oğlu İbrâhîm Beğ'e ve on kıt'asın

Seydîzâde Mehemmed Beğ'e ve on kıt'asın kerîmesi Hânım Sultân'a ve geri kalanını ağalarına verir. "*Eğer ben ölürsem sizin olsun ve eğer hayâtda kalırsam yine benim olsun*" diye vasiyyet ettikten sonra Serdâr Alî Paşa'nın dîvânına varır.

Cümle vüzerâ ve mîri mîrânlar ve pîr u cüvânlar Seydî'nin na'şını gördüklerinde "*hayfâ dirîğ*" diye ağlarlar. Budin Vezîri İsmâil Paşa dârât u azametiyle o mahalden geçerken Seydî Paşa cesedi yanına vardığında, "*Hay kâfir, hay mel'ûn, bulduna belânı*" deyip Boşnak lehcesiyle bazı küfürler ederek cümle mecliste hâzır olanlara selâm verüp sadrı âlîde karâr edip serdâra hitâben : "*Gazân kutlu olsun cânum. Hemîşe cümle dîn düşmanlarımuzun başı böyle galtân ola*" dedikde, Melek Ahmed Paşa: "*Ya paşa, sen da'vâyı merd edüp Seydî'yi öldürürdüm der idin. Niçün öldürmedin kim bu gazâ sana müyesser olurdu?*" deyince, hemân Çavuşzâdei hâzır-cevâb: "*Bu paşa karındaşımız eyle da'vâyı merd ederdi, ammâ evdeki hisâb bâzâra uymaz. İsmâ'îl Paşa karındaşımız Seydî Paşa'ya bir kasd etse bu gazâ Seydî'ye müyesser olup Seydî yerine İsmâ'îl Paşa fedâ olup Budin mansıbı mahlûl olmak iktizâ ederdi. Paşa karındaşımız anıniçün gayret edüp Seydî'yi katl etmedi. Ancak şimdi Seydî gazânız kutlu olsun der*" şeklinde nükteli bir cevâp verir. Cümle huzzârı meclis üzüntülü iken Çavuşzâde'nin cevâbından hazz edüp gülüşürler. Evliyâ Çelebi, "*Ammâ İsmâ'îl Paşa'yı bu meclisde katl etseler bir katre kanı cereyân etmezdi ve söylediğine peşîmân oldu*", diyor.

Bu arada Melek Ahmed Paşa: "*Bak a cânım Budin vezîri Muhtesib Ağası İsmâ'îl Ağacık, eğer Köpürlü altı ay dahi kalırsa bu meclisde hâzır olanlarımızdan cümlemiz Köpürlü şehîd eder. Ve sen çerâğı olsan gerek, seni de katl eder. Hele görün dahi neler zuhûr eder*" der. O sırada merhûm Seydî'nin kellesi tuz içine bir kutuya konup ılgar ile Âsitâne'ye gönderilir. Cesedi ise 1071 şevvâl'inin on dokuzuncu Cum'a günü (17 Haziran 1661), Tımışvâr'da Horos kapusu hâricinde hendek kenârındaki kendi inşâ ettirdiği câmi'inin mihrâbı önüne defn edilir[74].

Seydi Ahmed Paşa'nın başsız cesedi defn edilirken "*Nemse çâsârı*" tarafından elçilikle gönderilen Roza "*nâm kefere*" bu sırada oradan geçmektedir. Vâveylâ ve ağlamaları gördüğünde hinto arabasını durdurup, "*Bu ağlama cem'iyyeti nedir?*" diye su'âl ettiğinde, serhad halkı gâzîler "*dâğı* derûnlarından" : "*Bu meyyit ol kimesnedir kim sizi ve kralınızı ve cümle kâfiristânı kılıcıyla korkudan demir ayak Gâzî Seydî Ahmed Paşa'dır*" diye cevap verince elçi hemen kara şapkasın başından çıkarıp elbiselerin perîşân edüp Mesîh u Meryem'e du'âlar eder ve der ki, "*Hayfâ dirîğ Âli Osmân'ın bir nâmdâr vezîri idi ve Rakofçi Kral gibi bir azîmü'ş-şân kralı katl edüp biz ol kral elinden âciz-mânde kalmışdık. Anı Seydî katl edüp Nemse diyârında emîn olmuşduk ve Erdel memleketin feth edüp bu kadar yıllık bâkî kalan hazîneleri tahsîl edüp pâdişâha gönderüp hidmet etmişdi. Âhir Âli Osmân'a eylik yaramaz imiş*" diye bıyık altından gülerek Seydî Paşa meyyiti üzre avuç avuç altun saçıp "*Dîninizce bu vezîri mazlûma Kur'ân okuyup bir hoşca defn edün*" deyip hinto arabasıyla Serdâr Alî Paşa'ya gider.

Evliyâ Çelebi Seydi Ahmed Paşa'yı defn ettikten sonra "*rûhı* pür-fütûhu içün" Yâsini şerîf okur[75].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN KATLİNİN ARKA PLANI

Evliyâ Çelebi'ye göre Seydi Ahmed Paşa'nın tavır ve hareketleri Serdâr Alî Paşa'nın uykusunu kaçırmaktadır. Seydî Paşa katli için gelen hattı şerîfleri kendisine gösterince serdâra itimâd etmeye başlar. Seydî Paşa "*mekr ü hîleden müberrâ bir sâf-derûn bir mücellâ-dil*" dir. Serdârın her sözüne i'timâd eder. Serdâr ise Köprülü'ye gizlice Seydî'nin aleyhine arz eder. "*Bu Erdel'de Kemen Yanoş'un isyân ve fitne ve fesâdlarına ve hazîne vermemelerine Seydî Ahmed Paşa tahrîkiyledir*" diye yazıp bildirir ve daha nice yalanlar yazıp Köprülü'yü tahrik eder. Tekrâr Seydî'nin katline müte'addid hattı şerîfler gelir. Melek Ahmed Paşa ve Çavuşzâde Mehemmed Paşa'nın Seydî hakkında hüsni hâli arzları etkisiz kalır. Deri Devlet'de Seydî Ahmed Paşa'nın bazı sevenlerinden ve musâhibi şehriyârî sarâylı yoldaşlarından

[74] "*Bu varoş cümle on aded mihrâbdır. Evvelâ Horos kapusunun hâricinde kal'a handakı kenârında Gâzî Seydî Ahmed Paşa câmi'i ma'bedgâhı* cedîd*dir, ammâ çârsûyı bâzârda olmağile cemâ'ati çokdur ve huddâmları çokdur. Cümle revzenleri mihrâb tarafında handak içinden cereyân eden nehri Tımış'a nâzırdır*", kapısı üzerindeki tarihe göre câmi 1070 (1659-60) yılında yapılmıştır, Evliya Çelebi, 2001a: 206.

[75] Evliya Çelebi, 2001a: 323.

Seydî'ye, "*Niçün devleti pâdişâhîye isyân edüp Erdel keferelerini ıdlâl edüp devlet tarafına niçün rahne vermeğe bâ'is ve bâdî olursun*" diye mektûblar geldikçe Seydî Paşa: "*Hâşâ sümme, bu işde sun'ım ola. Ben kâfiri kırmak ile mütesellî de*ğil iken nice küffâra istimâlet verem? Hâşâ sümme hâşâ, ben pâdişâh*a âsî olam ve rızâyı hümâyûndan zerre kadar tecâvüz etmeziz ve mahabbet ve ittihâd tarîki dururken râh*ı hılâfa gitme*ziz*" diye cevâplar yazıp keyfiyeti hâlin Deri Devlet'e bildirir. Amâ sonunda Serdâr Alî Paşa'nın ilkâ etdiği kafâdârlarıyla Seydî'nin katline Köprülü'yü ikna ederler.

Amâ Seydî şehîd olduğu gün Tımışvâr altında olan guzâtı müslimîn içinde feryâd edenler ve acıyanlar Köprülü'ye ve Serdâr Alî Paşa'ya ve İsmâil Paşa'ya binlerce la'net okurlar[76].

Evliyâ Çelebi göre Seydî Ahmed Paşa zamânın Rüstemi Restân'ı ve Sâm-ı Nerîmânı'dır. "*Eğer bu kârhânei kadîm içre birkaç sene dahi şemşîrbâzlık etmesi mukadder olmuş olsa senei âtîde ne Erdel ve ne Nemse ve ne Orta Macar ve ne Leh ve ne Çeh ve ne İsfaç diyârlarını vücûd*ı sahîf*ei rûz*ârı zorkâr-ı dehr*i denîde komayup seyfi Muhammedî ile keferelerinin vücûdların hakk edüp dâr [u] diyârların küfr [u] dalâletden kurtarup memâliki İslâmiyye'ye zamm olunup tâ Kızıl Elma'ya gitmesi mukarrer*" di.

Evliyâ Çelebi, Seydi Ahmed Paşa'nın Seyyid değil, Seydî olduğunu belirtir. Çünkü kendisi Abaza ve Çerkes arasındaki dağlar içinde Sadşe kavmi derler bir kabîlenin fetâlarındandır. Evliyâ Çelebi Paşa'nın köyünü görmüştür[77]. Seyahatnâmesinin 10. Cildinde "*Vilâyeti Abazai Sadşe*" başlığı altında Seydî Paşa'nın köyünü anlatırken "*Ne Çerkez'dir ve ne dürüst Abaza'dır. On bin kavim olur. Hattâ Seydî Ahmed Paşa bizim vilâyete varmış deyü cümle ve dağı ve dere ve depesi ile su'âl edüp hakîr cevâb verdikde yemîn edüp 'Sen Abaza değilsin, bizim Sadşe yiğitlerindensin' der idi*", demektedir[78].

Evliyâ Çelebi " *Çelebi " sâhib-kırân*ı zamân" olarak nitelediği Seydi Ahmed Paşa ile birçok gazâlara katılmıştır. Bunlardan ilki yukarıda anlatılan Ahmed Paşa Erzurûm eyâletinde Tortum beği iken Gönye kalesinin "*Rus*ı menhûs Kazakı Ak" tan geri alınması hadisesidir.

İkinci gazâ yine aynı yılda Acem hudûdunda Erzurûm'a tâbi Şuşik kalesi beğinin kaleyi Kızılbaşa vermek isterken Defterdârzâde Mehemmed Paşa Seydî Paşa'yı serdâr etmesidir. Şuşik altında kızılbaşı basıp Şuşik kalesi feth olunur.

Evliyâ Çelebi'nin Seydi Ahmed Paşa ile üçüncü gazâsı Erdel'de olmuştur. Erdel memleketine Demirkapı'dan içeri girilir, şiddetli kışta on iki bin yiğitler ile Hacek sahrâsı nâm mahalde kar üzere Rakofçi Kral'ın seksen yedi bin aded askeriyle ceng edilip "*küffâr*ı hâksâr" mağlup edilir. On altı bin kelle ve yirmi üç bin esîr alınır. Rakofçi Kral yaralı olarak firâr eder.

Dördüncü gazâ yine aynı yılda bahâr mevsiminde yine Erdel vilâyeti içinde Kolojvâr nâm kale yanında yine Rakofçi Kral ile yapılır. Yine Rakofçi Kral'ın 88 bin askeriyle Seydî Ahmed Paşa'nın 14 bin askeri tam yedi sâat ceng edilip küffâr hezimete uğratılır. 2022 2 20 binden fazla düşman kellesi ve 20 bin küffâr esîr olup kılıç artıkları yaralı olarak firâr ederler. Rakofçi Kral da yine yaralı olarak kaçar ve Vârat kalesine varır fakat orada da korkusundan kalamaz ve Tisa nehri yakınında Namin kalesi adlı bir kaleye varır ve orada ölür. Düşman ordusunu guzâtı müslimîn yağmâ ve gâret edip 150 parça alay toplarını ve 17 parça balyemez toplarını ve bin araba yükü cebehâne ve diğer mühimmât ve levâzımâtların ele geçirirler.

Evliyâ Çelebi Seydî Ahmed Paşa ile böyle gazâlarda bulunup yine Erdel gazâsına gitmek sadedinde iken takdîri Hudâ yukarıda anlatıldığı gibi paşa katledilir[79].

Seydi Ahmed Paşa 17. yüzyılın maruf simalarından biridir. Paşa savaş sporlarında olağanüstü başarılıdır. Binicilik, cirid ve çağın silahlarını kullanmada büyük bir maharet sahibidir. Cesareti, gözü pekliği ve sürati ile tam savaş adamı ve askerî bir dehadır. Uç sancak ve eyaletlerinde görev yaparken defalarca düşmanla gazâ etmiş, pek çok kelle kesmiş ve esir almıştır. Boğaz muhafızlığında ve donanma kaptanlığında da başarılıdır.

Ancak paşa dik kafalı ve öfkesine hâkim değildir. Çabuk tehevvüre kapılır. En olumsuz yönü ise zâlimliğidir. Görev yaptığı eyalet ve sancakların reâyâsına ve hatta sipahilerine ağır şekildi zulm etmesi yüzünden birçok eyalet halkı kendisini reddetmiştir. Divân ve

[76] Evliya Çelebi, 2001a: 323
[77] Evliya Çelebi, 2001a: 324.
[78] Evliya Çelebi, 2007: 53.
[79] Evliya Çelebi, 2001a: 325.

padişah kahramanlığı ve yararlılıkları sebebi ile zaman zaman zulmüne göz yummuş ve görmezlikten gelmişlerdir. Evliya Çelebi de seyahatnâmesinin bir yerinde Seydi Ahmed Paşa'nın zalimliğini dolaylı olarak itiraf eder. Tımışvâr kalesi hâkimlerinden bahsederken "*Paşası iki tuğlu mîri mîrândır, ammâ niçe kerre üç tuğlu vezîrlere sadaka olunmuşdur, ammâ paşasının tarafı* pâdişâhîden hâssı hümâyûn*u sekiz yüz altı bin yedi yüz doksan akçedir. On bir yerde hâs voyvadaları* vardır, ammâ bu hâs*lardan ve bâc u bâzâr ve cürm [ü] cinâyet ve bâdı* havâdan ber-vech*i adâlet paşasına seksen yedi bin guruş dutar. Seydî Ahmed Paşa gibi zabt ederse iki kerre yüz bin guruş dutar eyâleti azîmdir*", demektedir[80].

Evliyâ Çelebi, çok sevdiği Seydi Ahmed Paşa'yı ölümünden sonra Macaristan seyahati sırasında sık sık hatırlar ve onun yaptıklarını zikr eder. Menzil-i Kurukilise'den bahs ederken, "*Bu mahalde bir deyri azîm var idi. Mukaddemâ Seydî Paşa ile bu mahalle geldikde bu deyri ıhrâk bi'n-nâr edüp hâlâ harâb idi*" demekten kendini alamaz. Kolçvar kalesi evsafından bahsederken, "*Evvel ve âhir Erdel kralları hükmünde olup desti Âli Osmân'a aslâ girmemişdir ve Seydî Paşa'dan gayri bu diyâra bir vezîr gelmemişdir*" der[81].

Evliyâ Çelebi'ye göre Seydi Ahmed Paşa'yı katlettiren Serdâr Ali Paşa da bir müddet sonra pişman olur. Şamos Uyvar kalesinin evsafından bahsederken, "*Ertesi gün bu Şamos Uyvar kal'asından kalkup cânibi şimâle giderken ol gün serdâra çaşıtlarımız gelüp haber verdiler kim, 'Hâlâ hâlâ Kemen Yanoş kral kal'ai Eçetvar* nâhiyesinde cümle hersekleri ve beyleri ve sekleri yüz bin askerle başına cem' edüp bugün yâhûd ya*rın üzerinize gelmek üzredir, zîrâ Seydî Ahmed Paşa öldü, deyü küffârın pek tuğyânı vardır. Ve Âli Osmân askerin tâ bu kâfiristan ortasına çekinceye dek bir yerden baş göstermedi. Gâfil mebâş', deyüp serdârı âgâh edüp ihsânı* firâvân alup yine çaşıtlığa gitdiler. Artık ağırlıkları ileri koyuvermeyüp ve çete*cileri men' eyleyüp tuğlar ve ağırlıklar bir yerden gitmek fermân olunup Budin eyâletiyle İsmâ'îl Paşa çarkacı ve Cerrâh Kâsım Paşa* dündâr ve Melek Ahmed Paşa Rûmeli*'yle sağda ve Çavuşzâde Anadolu'yla solda rikâb-rikâbe cümle orduyı İslâm askeri pür-silâh ve âmâde olup âheste âheste gitmede, ammâ bu haberi mûhişden Serdâr Ali Paşa hazz etmeyüp bu mahalde Seydî Ahmed Paşa'yı katl etdiğine peşîmân olup müte'ellim-künân duhânın içerek giderdi, zîrâ Seydî merhûm askerin kalb kuvveti ve kâfiri sındırmış idi"*, der[82].

Kolojvar kalesini anlatırken bahar seferinde Seydi Ahmed Paşa ile Rakofçi kralın ordusunu nasıl kırdıklarından bahseder "*Rakofçi la'în kralın kırdığımız cünüd*ı cünûbü kel*lelerin seyr [ü] temâşâ etdik kim müşebbek bostânlarda kabak ve karpuz kelekleri nice yatırsa kellei küffâr, hâksâr olup eyle yatır*", diye kaydeder[83].

Evliyâ Çelebi, Erdel vilâyeti kalelerinden Seykelhit (Sikellid) kalesini anlatırken yine Seydi Ahmed Paşa'dan bahseder; "*Hattâ sâhib-kıran Gâzî Seydî Ahmed Paşa efendimiz ile diyâr*ı Erdel*'de kuvveti bâzûsiyle yüz altmış pâre kal'aları kabzai teshîre alup içlerine girüp cümlesinin hedâyâların almışken ve cümle kılâ'lar mutî' [u] münkâd olmuşken bu Seykelhit kal'ası sa'b u metîn olmak ile Seydî Ahmed Paşa'ya bir Girid mankırı vermeyüp bin yedi yüz pâre alarka topu Seydî Paşa'ya atup aslâ uğratmadı. Âhır*ı kâr Seydî Paşa dâğı derûnundan 'Olmaya illâ hayr gidi kâfir Seykelhit kal'ası' *deyüp hâ'ib ü hâsir dâğ*ı derûnuyla gitdi", der[84].

Evliyâ Çelebi hacca gitttiğinde veliniimeti olarak gördüğü çok sevdiği paşa efendilerinden Melek Ahmed Paşa, Defterdarzâde Mehmed Paşa, Canpuladzâde Mustafa Paşa, Kapudan Hasan Paşa, Mevlevî Mehmed, Dervîş Mehmed Paşa, Siyavuş Paşa, Fazlı Paşa, Serdar Ali Paşa ve Seydî Ahmed Paşa ruhları içün dualar eder ve hatim indirip efendilerinin ruh-ı şerîflerine bağışlar[85].

SEYDİ AHMED PAŞA'NIN OĞLU SEYDÎZÂDE MEHMED PAŞA

Seydi Ahmed Paşa'nın kaç çocuğu olduğunu bilmiyoruz. Ama onun oğlu Mehmed Paşa'nın daha babasının sağlığında ümerâ sınıfına dahil olduğu anlaşılmaktadır.

[80] Evliya Çelebi, 2001a: 203. Keza Bosnasaray'ı anlatırken de benzeri şeyleri söyler: "*Ve hâkimi şer'i beş yüz akçe mevleviyyetdir ve cümle () aded nevâhî köylerinden beher sene kadısına kırk kîse hâsıl olur ve paşasına ber-vechi adâlet iki kerre yüz bin guruş olur, ammâ Seydî Ahmed Paşa gibi zabt eden dörd kerre yüz bin guruş tahsîl eder*" , 5, 223.

[81] Evliya Çelebi, 2002: 3, 4.

[82] Evliya Çelebi, 2002: 10.

[83] Evliya Çelebi, 2002: 11.

[84] Evliya Çelebi, 2003: 157.

[85] Evliya Çelebi, 2005: 385.

Babasının katlinden kısa bir süre sonra Macaristan kalelerini gezen Evliyâ Çelebi, Seydî-zâde Mehmed Paşa'nın Nagban Ejder kalesine yasakçı konulduğundan bahseder[86]. Vaşarheld kalesinin evsafından bahsederken de Evliyâ Çelebi Seydîzâde'den "*Derûn*ı hisâra Seydîzâde Me*hemmed Beğ efendimiz bir oda yeniçeriler ile nigehbân ta'yîn olunup anın sebebiyle hisârı seyr [ü] temâşâ etdik*", şeklinde bahseder[87]. Seydîzâde Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın Avusturya seferi sırasında serhadlerde görev yapmış ve bazı kalelerin alınmasında yararlılıklarda bulunmuştur[88]. Seydîzâde Mehmed Paşa Fazıl Ahmed Paşa'nın kandiye muhasarasında da bulunmuştur[89].

Seydî-zâde Mehmed Paşa yaklaşık 2 yıl da kaptan-ı deryâlık yapacaktır. Kaptan Köse Ali Paşa'nın vefatı üzerine 22 Mart 1676(7 Muharrem 1087) tarihinde kaptan-ı deryâ olan Seydi-zâde bu sırada Rumeli beylerbeyisidir[90]. Azlinin sebebi üst üste fırtınaya tutulup bazı gemilerin kazaya uğramasını önleyememiş olmasıdır. Paşa daha sonra Niğde sancakbeyiliğine tayin edilir[91].

[86] Evliya Çelebi, 2002: 14.
[87] Evliya Çelebi, 2002: 29.
[88] Evliya Çelebi, 2003: 50.
[89] Evliya Çelebi, 2003a: 189.

[90] Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704), hzr. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, 70; Danişmend, tayin tarihini 1675 yılı Aralık (Kanunuevvel)'ı, azlini ise 13 Kasım 1677 olarak veriyor. Danişmend, 1972: 199.
[91] Danişmend, *1972*: 199.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi. (2008). (Hzr: F. Ç. Derin), İstanbul.

Danişmend, İsmail Hami. (1972). **Seydi Ahmed Paşa'nın Kaptan-ı Deryâlığa Tayini**, İstanbul.

Danişmend, İsmail Hami. (1971). İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 5, İstanbul.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). **Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin** (1066-1116/1656-1704), (Hzr: A. Özcan), Ankara.

Evliya Çelebi (2006). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: R. Dankoff, S. A. Kahraman, Y. Dağlı), 1. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2006a), **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı), 2. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2001a). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: Y. Dağlı, S. A. Kahraman, İ. Sezgin), 5. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2002). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1457 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: Y. Dağlı, S. A. Kahraman), 6. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2003). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: Y. Dağlı, S. A. Kahraman, R. Dankoff), 7. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2003a). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: S A. Kahraman, Y. Dağlı, R. Dankoff), 8. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2005). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmaların Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: S A. Kahraman, Y. Dağlı, R. Dankoff), 9. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Evliya Çelebi (2007). **Evliya Çelebi Seyahatnamesi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 5973, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmaların Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini**, (Haz: S. A. Kahraman, Y. Dağlı, R. Dankoff), 10. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Mustafa Nâima. (2007).**Tarih-i Nâimâ,** III-IV,(Hazr. Mehmet İbşirli), Ankara.

Uzunçarşılı, İ. H. (1973). **Osmanlı Tarihi,** III, I. kısım, Ankara.

Ünal, M. A. (2010). **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta.

Ünal, M. A. (2011). **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, İstanbul.